

Modern Türklük

Araştırmaları Dergisi

Cilt 18, Sayı 2 (Haziran 2021), ss. 167-201

DOI: 10.1501/MTAD.18.2021.2.12

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

MAKALE

Kaşkay Türkçesinin Türk Dili Alanındaki Yeri

Talip Doğan

Necmettin Erbakan Üniversitesi (Konya)

ÖZET

Türk dilinin veya Oğuz grubu lehçelerinin sınıflandırıldığı çalışmaların bazılarında Kaşkay Türkçesi de değerlendirilmiştir. Bu çalışmalarda Kaşkay Türkçesi, Oğuz grubunda Azerbaycan Türkçesinin alt grubunda, yani onun bir ağız konumunda ya da Güney Oğuzca alt grubunda gösterilmiştir.

Kaşkay Türkçesi, art ve eş zamanlı bir bakışla Oğuz grubu üyeleriyle karşılaştırıldığında sırasıyla Horasan (Bocnurd) Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Sungur Türkçesine yakın durmaktadır. Kaşkay Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasında ortak olan özelliklerin çoğu, Horasan (Bocnurd) Türkçesinde de vardır: /ê/ ünlüsünün korunması, kelime başı /k/ > /ğ/ değişmesi, bazı kelimelerde /b/ > /m/ değişmesi vd. Bununla birlikte eklerde ve kelimelerde /r/ ünsüzünün korunması, birden fazla heceli isimlerin sonunda /k/ > /ğ/ değişmesi, zamir kökenli şahıs ekleri, olumsuz geniş zaman ekleri, istek çekimi tablosu gibi özelliklerle Kaşkay Türkçesi, Azerbaycan Türkçesinden ayrılıp Horasan (Bocnurd) Türkçesiyle benzeşmektedir. Kaşkay Türkçesi -(y)X belirtme durumu eki, -(X)yor ~ -Ayor şimdiki zaman eki, bul- 'bulmak' ve konu- 'konuşmak' fiilleri gibi özelliklerle Türkiye Türkçesi alanına yaklaşmaktadır. Diğer taraftan bu özelliklerle Kaşkay Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ile Horasan Türkçesinden farklılaştırmaktadır.

Kaşkay Türkçesinin bir Azerbaycan Türkçesi ağızı ya da başka bir Oğuz lehçenin ağızı olarak değerlendirilmesi makul görünmemektedir. Kaşkay Türkçesi, kendisiyle ortaklaşan

diğer ağızlarla beraber ayrı bir gruba, Oğuz Türkçesinin Güney koluna aittir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Çağdaş Türk lehçeleri, Oğuz grubu lehçeleri, Kaşkay Türkçesi.

ABSTRACT

In some of the studies in which the Turkish language or the dialects of the Oghuz group were classified, Kashkay was also evaluated. In these studies, Kashkay was shown in the sub-group of Azerbaijan dialect in the Oghuz group, that is, in the position of a sub-dialect of it or in the sub-group of South Oghuz.

When compared with the members of the Oghuz group, Kashkay is close to the Khorasan (Bojnord), Azerbaijan and Sonqor dialects, respectively. Most of the features that are common between Kashkay and Azerbaijan dialects are also found in Khorasan (Bojnord): Preservation of the /è/ vowel, change of /k/ > /ğ/ at the beginning of a word, change of /b/ > /m/ in some words, etc. However, with features such as preserving the consonant /ŋ/ in suffixes and words, changing /k/ > /ğ/ at the end of more than one syllable nouns, pronoun originated person suffixes, negative aorist suffixes, optative suffixes, Kashkay differs from Azerbaijan Turkish and resembles Khorasan (Bojnord) Turkish. Kashkay approaches the Turkish field with features such as the accusative suffix -(y)X, the present tense suffix -(X)yor ~ -Ayor, bul- 'to find' and konuş- 'to speak' verbs. On the other hand, these features differentiate Kashkay from Azerbaijan and Khorasan dialects.

It does not seem reasonable to consider Kashkay as a sub-dialect of Azerbaijan Turkish or a sub-dialect of another Oghuz dialect. Kashkay belongs to a separate group, the Southern branch of Oghuz, together with other dialects that are common with it.

KEY WORDS

Türk dialects, Oghuz dialects, Kashkay.

1. Kaşkay Türkçesi

Kaşkay Türkleri günümüz İran'ında Fars, İsfahan, Buşehr, Çarmahal ve Bahtiyari, Kuhkiluye, Buyerahmed, Huzistan, Kirman ve Hürmüzgan gibi eyaletlere yayılmış durumdadırlar. Bu eyaletleri kuşatan coğrafyada Kaşkay Türklerinin bir kısmı geleneksel hayat tarzları olan konargöçer, çoğu ise geniş bir alanda yerleşik olarak yaşamaktadırlar. Kaşkay Türkçesi ise Kaşkay İli'nde yaşayan Türk unsurların (tayfa ve tirelerin) ağızlar topluluğunun adıdır¹.

2. Sınıflandırma Çalışmalarında Kaşkay Türkçesi

Türk dilinin veya Oğuz grubu lehçelerinin sınıflandırıldığı kimi çalışmalarda Kaşkay Türkçesi de ele alınmıştır. Hem bu tür çalışmalara hem de Kaşkay Türkçesinin konu edildiği çalışmalara yansıyan bilgiler şöyledir:

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Doğan (2020a).

Caferoğlu ve Doerfer (1959: 281), Heyet (2008: 295)² gibi ilk çalışmalarda Kaşkay Türkçesi, bir Azerbaycan Türkçesi ağızı olarak görülmüştür.

Tekin ve Ölmez'de (2003: 145, 152) yine benzer yaklaşım ortaya konulmuştur. Oğuz Türkçesinin Ana Türkçe *kāl-* 'kalmak' fiili esasında (/k/ ünsüzü ile birincil uzun ünlünün durumuna göre) sınıflandırıldığı bu çalışmada Kaşkay Türkçesi, *gal-* alt grubunda Azerbaycan Türkçesiyle birlikte sunulmuştur. Ayrıca, Afganistan/Kabil civarındaki Avşar ağızlarıyla beraber Azerbaycan ağızları arasında sayılmıştır. Bahsi geçen sınıflandırma tablosu şu şekildedir:

1. *kāl-* alt grubu: Harezm Oğuz ağızları.
2. *gāl-* alt grubu: Türkmen Türkçesi, Truhmen ağızı, Horasan Türkçesi.
3. *gal-* alt grubu: Azerbaycan Türkçesi, Kaşkay ve Aynallu Türkçesi, Tebriz ağızı, Kerkük ve Erbil ağızları, Doğu Anadolu ağızları.
4. *kal-* alt grubu: Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi (Tekin ve Ölmez 2003: 145, 152).

Doerfer (1987: 242-251) daha sonra İran'daki Türk ağızlarına yoğunlaştırdığı çalışmalarının sonuçlarıyla farklı bir sınıflandırma tablosu sunmuştur. Söz konusu tabloda Oğuz grubundaki sınıflandırmanın seyrini ise özellikle Horasan ve Kaşkay Türkçelerinin konumlandırılması belirlemiştir. Doerfer, Kaşkay Türkçesinin de dâhil edildiği Güney Oğuzcanın Azerbaycan Türkçesi ağızları olarak gösterilemeyeceğini ve burada Oğuzca temelinde ayrı bir dil coğrafyası olduğunu bilhassa vurgulamıştır. Bu sınıflandırmada Oğuz lehçeleri 5 gruba ayrılmıştır:

1. Batı Oğuzca: Türkiye Türkçesi (Gagavuz Türkçesi ve Kırım Osmanlıcası da dâhil).
2. Orta Oğuzca: Azerbaycan Türkçesi.
3. Güney Oğuzca: Kazvin'e kadar uzanan ağızlar (Kaşkay tipi ağızlar).
4. Kuzeydoğu Oğuzca: Horasan Türkçesi (Özbek Oğuzcası da dâhil).
5. Kuzeybatı Oğuzca: Türkmen Türkçesi.

Johanson (1998: 83), Oğuz Türkçesini (Güney-Batı (GB) kolunu) 3 alt gruba ayırmıştır. Kaşkay Türkçesi, bu sınıflandırmada da Güney Oğuz grubuna dâhil edilmiştir. Burada Güney Oğuz grubu, Doerfer tarafından şekillendirilen dil coğrafyasıyla eş değerdir:

1. GBB: Batı Oğuz grubu (Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Azerbaycan

² Bu çalışma ilk önce İran'da 1987 yılında *Seyrî Der Târih-i Zebân u Lehcehâ-ye Türkî* adıyla Farsça olarak yayımlanmıştır.

Türkçesi).

2. GBD: Doğu Oğuz grubu (Türkmen Türkçesi ve Horasan Türkçesi).

3. GBG: Güney Oğuz grubu (İran'da konuşulan Kaşkay, Sungur ve Aynallu ağızları ile Afganistan Avşarları ağızları).

Johanson'un son sınıflandırma çalışmasında ise Oğuz Türkçesinin alt grupları değişmemiş fakat Güney Oğuz grubuna genellikle Azerbaycan dairesinde görülen Güneydoğu Anadolu ağızları ile Irak Türk ağızları da katılmıştır (2021: 53-54).

Alışık (2002: 227-243), Güney Azerbaycan Türkçesini 7 ağız grubunda toplamış ve buraya Kaşkay Türkçesini de dâhil etmiştir:

1. Kuzeybatı ağızları: Tebriz, Urmiye.

2. Kaşkay.

3. Aynallu.

4. Sungur.

5. Kum.

6. Kâbil Afşar ağızı.

7. Kuzey Irak ağızı.

Son yıllarda ortaya konulan Gökdağ (2006: 35), Ataizi (2017: 53) ve nihayet Ercilasun (2020: 4) gibi kimi çalışmalarda Kaşkay Türkçesi, Azerbaycan Türkçesinin bir ağızı olarak kaydedilmiştir. Kaşkay Türkçesi, Çelik'in (2020: 8) çalışmasında ise kendi deyimiyle "Batı Oğuzca" içerisinde yer almaktadır.

Yukarıda görüldüğü üzere bugüne kadar ortaya konulan çalışmalarda Kaşkay Türkçesi, Oğuz grubunda iki şekilde konumlandırılmıştır: i. Azerbaycan Türkçesinin altında ya da onun bir ağızı konumunda. ii. Azerbaycan sahasından ayrı bir alan olarak Güney Oğuzca altında. İlgili literatürde birinci yaklaşımı yansıtan kayıtların fazlaca yer tuttuğuna ayrıca dikkat çekilmelidir.

3. İnceleme

Eldeki çalışmada Kaşkay Türkçenin Türk dili alanında nerede durduğu konu edilmiştir. Bu çerçevede art ve eş zamanlı bir düzlemde karşılaştırılmalı bir inceleme yapılmıştır³. Çalışmada Kaşkay Türkçesi, bir Oğuz grubu üyesi olmasından dolayı

---

³ Dil özelliklerinin karşılaştırıldığı tablolarda geçen tarihî ve çağdaş Türk lehçeleri ya da ağızları için başvurulacak başlıca kaynaklar şunlardır: Eski Türkçede Clauson (1972), Erdal (2004), Gülensoy (2007a, 2007b); Eski Oğuz Türkçesinde Timurtaş (2005), Gülsevin (2007),

daha çok bu grubun lehçe ve ağızlarıyla karşılaştırılmıştır⁴. Bunun yanında coğrafyalarının ve tarihlerinin kesişmeleri sebebiyle Halaç Türkçesiyle de karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada yer verilen Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Türkmen Türkçesi ile ölçünlü diller kastedilmiştir. Horasan Türkçesi, Sungur Türkçesi, Halaç Türkçesi, Irak Türk ağızları ise ağızlar topluluğundan oluşan değişkelerdir. Karşılaştırmada çalışmanın amacı doğrultusunda ortaklığa ya da farklılığa işaret eden ölçütlere yer verilmiştir⁵.

3.1. /è/ (kapalı e) Ünlüsü

Kaşkay Türkçesinde Ana Türkçe /ē/ ünlüsü normal süreli (kasa) ünlüye dönüşüp sistemli olarak korunmuştur: *bél* < AT *bēl 'bel', *vēr-* < AT *bēr- 'vermek', *bēš* < AT *bēš 'beş' (5), *él* < AT *ēl 'yurt, il, yer', *ēn-* < AT *ēn- 'inmek', *gece* < AT *kēce 'gece', *gēŋ* < AT *kēŋ 'geniş', *dē-* < AT *tē- 'demek', *yē-* < AT *yē 'yemek' vd⁶. Burada /è/ ünlüsünün /e/ ünlüsü ile karışıklık oluşturduğu ve ses birimi olduğu belirtilmelidir: *él* 'yurt, il, yer', *el* 'el (organ adı) gibi (Doğan 2020a: 27). Kaşkay Türkçesi, Ana Türkçe /ē/ ünlüsünü sistemli olarak korumakla Oğuz grubunda Azerbaycan ve Horasan (Bocnurd) Türkçeleriyle birleşmektedir.

Turan (2001); Kaşkay Türkçesinde Yaghoobi (2011), Çelik (2014), Rezaei Amaleh (2016), Ataizi (2017), Çelik (2020), Doğan (2020a); Azerbaycan Türkçesinde Orucov vd. (2006), Kazımov (2010); Horasan Türkçesinde Fázsy (1977), Doerfer (1978), Mezercî (2011), Doğan (2016a, 2017, 2019); Türkmen Türkçesinde Tekin vd. (1995a), Kara (2007); Sungur Türkçesinde Atıcı (2015); Halaç Türkçesinde Doerfer (1988), Gökdağ ve Doğan (2018); Irak Türk ağızlarında Paşayev vd. (2004); Türkiye Türkçesinde Ergin (1997); Gagavuz Türkçesinde Gaydarci vd. (1991), Özkan (1996).

⁴ Makalede dil özelliklerinin ve örneklerin hangi Kaşkay tayfasına ait olduğu ancak bazı başlıklarda belirtilebilmiştir. Zira makalede de kaydedildiği üzere bu veriler, literatürdeki Kaşkay Türkçesi çalışmalarından (yayımlanmış metinler, tezler, incelemeler vs.) alınmıştır. Bu çalışmalarda dil özellikleri ve örnekler genellikle tayfalara göre verilmiş değildir. Söz konusu çalışmalar bütün tayfa ya da boyların ağızlarını temsil eden Kaşkay Türkçesi adıyla ortaya konulmuştur.

⁵ Tablolarda Eski Oğuz Türkçesi (EOT) bölümünde "olga-bolga" dilli (karışık dilli) eserlerin özellikleri, yeri geldiğinde ayrıca belirtilmek suretiyle dâhil edilmiştir. Tablolarda sınırlı da olsa tespit edilemeyen özellikler bulunmaktadır. Bunlar (?) ile belirtilmiştir.

⁶ Birincil uzun ünlülü kelimelerin AT'deki biçimleri için Tekin (1995b) esas alınmıştır.

AT	* <i>bēl</i>	* <i>bēr-</i>	* <i>bēš</i>	* <i>ēl</i>	* <i>ēn-</i>	* <i>kēçe</i>	* <i>kēŋ</i>	* <i>iē-</i>	* <i>yē-</i>
KaşT	<i>bel</i>	<i>vēr-</i>	<i>bēš-</i>	<i>ēl</i>	<i>ēn-</i>	<i>gēce</i>	<i>gēŋ</i>	<i>dē-</i>	<i>yē-</i>
AzT	<i>bēl</i>	<i>vēr-</i>	<i>bēš-</i>	<i>ēl</i>	<i>ēn-</i>	<i>gēce</i>	<i>gēn ~ geniŋ</i>	<i>dē-</i>	<i>yē-</i>
HorT (Bocnurd)	<i>bēl</i>	<i>bēr-</i>	<i>bēš</i>	<i>ēl</i>	<i>Ø</i>	<i>gēce ~ gēce</i>	<i>gēŋ</i>	<i>dē-</i>	<i>yē-</i>
TürkmT	<i>bīl</i>	<i>ber-</i>	<i>bāš</i>	<i>īl</i>	<i>īn-</i>	<i>gīce</i>	<i>gīŋ ~ gīŋiŋ</i>	<i>diy-</i>	<i>iy-</i>
SungurT	?	<i>ver-</i>	<i>beš</i>	?	<i>en-</i>	<i>gece</i>	?	<i>di-</i>	<i>yē- ~ ye-</i>
TT	<i>bel</i>	<i>ver-</i>	<i>beš</i>	<i>il</i>	<i>in-</i>	<i>gece</i>	<i>geniŋ</i>	<i>de-</i>	<i>ye-</i>
GagT	?	<i>ver-</i>	<i>beš</i>	<i>el</i>	<i>in-</i>	<i>gece</i>	<i>geniŋ</i>	<i>de-</i>	<i>i-</i>

3.2. Belirli Kelimelerin /o/ ~ /u/ ve /ö/ ~ /ü/ Ünlülü Olması

Belirli kimi kelimeler, Kaşkay Türkçesinde geniş-yuvarlak /o/ veya /ö/ ünlülüdür: *oyan-* < ET *oğun-* ‘uyanmak’, *böyük* < ET *bedük* ‘büyük’, *gözel* < ET *köz-el* ‘güzel’, *ölke* < Moğ. *ölke* ‘ülke’, *töred-* < ET *törü-t-* ‘türetmek’ (Doğan 2020a: 28). Bu kelimeler Oğuz grubunda Azerbaycan, Horasan (Bocnurd) ve Türkmen Türkçelerinde de geniş-yuvarlak ünlülüdür. Ancak Türkmen Türkçesinde Moğ. *ölke* kelimesi dar-yuvarlak ünlülüdür. Kaşkay Türkçesinde *dudağ* < *tōtaḡ ‘dudak’ kelimesi ise Türkiye Türkçesi ile Sungur Türkçesinde olduğu gibi dar-yuvarlak ünlülüdür.

ET	<i>ođun-</i>	<i>bedük</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>törü-</i>	* <i>tōtaḡ</i>
EOT	<i>uyan- ~ oyan-</i>	<i>böyük</i>	<i>gözel</i>	<i>ölke</i>	<i>türet-</i>	<i>tudaḡ ~ dudaḡ</i>
KaşT	<i>oyan-</i>	<i>böyük</i>	<i>gözel</i>	<i>ölke</i>	<i>töred-</i>	<i>dudaḡ</i>
AzT	<i>oyan-</i>	<i>böyük</i>	<i>gözel</i>	<i>ölke</i>	<i>töret-</i>	<i>dodaḡ</i>
HorT (Bocnurd)	<i>oyan-</i>	<i>bihiy</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>dodaḡ</i>
TürkmT	<i>oyan-</i>	<i>beyik</i>	<i>gözel</i>	<i>ülke</i>	<i>döret-</i>	<i>dōdaḡ</i>
SungurT	?	<i>böyüg</i>	<i>Ø</i>	?	?	<i>duraḡ</i>
TT	<i>uyan-</i>	<i>büyük</i>	<i>güzel</i>	<i>ülke</i>	<i>türet-</i>	<i>dudaḡ</i>
GagT	<i>uyan-</i>	<i>büük</i>	<i>gözel ~ güzel</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>dudaḡ</i>

3.3. Belirli Kelimelerdeki /b/ Ünsüzü

ET *bār* ‘var’, *bar-* ‘varmak’, *bēr-* ‘vermek’ kelimelerindeki /b/ ünsüzü, Oğuz grubunda Türkmen Türkçesi ile Horasan Türkçesinin Bocnurd ağızında korunmuş; Kaşkay

Türkçesi, Horasan Türkçesinin Deregez ağzı, Sungur Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçesinde ise /v/ olmuştur.

ET *bış-* ‘pişmek’, *bıç-* ~ *biç-* ‘biçmek’ ve EOT *barmağ* ‘parmak’ kelimelerdeki /b/ ünsüzü Kaşkay Türkçesi ile Azerbaycan, Horasan (Bocnurd), Türkmen ve Sungur Türkçelerinde korunmuş; Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde ise ötümsüzleşip /p/’ye değişmiştir.

ET *bök* ‘bok’, *buz-* ‘bozmak’ kelimelerindeki /b/ ünsüzü, Kaşkay Türkçesinde ötümsüzleşip /p/ olmuştur. Bu kelimeler Azerbaycan, Horasan (Bocnurd) ve Sungur Türkçelerinde de /p/’lidir.

Kaşkay Türkçesinde ET *ben* ‘ben’ ve *bın* ‘bin’ kelimelerinde /b/ ünsüzü, geniz ünsüzleri /n/ veya /ɲ/’nin etkisiyle bir başka geniz ünsüzü /m/’ye değişmiştir. Kaşkay Türkçesi bu kelimelerin /m/’li olması yönüyle Azerbaycan, Horasan (Bocnurd ve Deregez ağzları), Türkmen ve Sungur Türkçesiyle birleşir. Söz konusu kelimelerde Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde ise değişme olmamıştır.

ET *bol-* ‘olmak’ fiili, Kaşkay Türkçesi ile Azerbaycan, Sungur, Türkiye ve Gagavuz⁷ Türkçelerinde *ol-*, Horasan Türkçesinin kimi ağzlarında *bol-* ~ *ol-* ‘olmak’ ya da *ol-* ‘olmak’, Türkmen Türkçesinde ise *bol-* ‘olmak’ biçimindedir.

ET	<i>bār</i>	<i>bar-</i>	<i>bēr-</i>	<i>bıç-</i>	<i>bış-</i>	Ø	<i>bök</i>	<i>buz-</i>	<i>ben</i> ~ <i>men</i>	<i>bın</i>	<i>bol-</i>
EOT	<i>var</i>	<i>var-</i>	<i>vēr-</i>	<i>biç-</i>	<i>biş-</i>	<i>barmağ</i>	?	<i>boz-</i>	<i>ben</i> ~ <i>men</i>	<i>biñ</i> ~ <i>miñ</i>	<i>ol-</i>
KaşT	<i>var</i>	<i>var-</i>	<i>vēr-</i>	<i>biç-</i>	<i>biş-</i>	<i>burmağ</i>	<i>poñ</i>	<i>poz-</i>	<i>men</i>	<i>min</i>	<i>ol-</i>
AzT	<i>var</i>	<i>var-</i>	<i>vēr-</i>	<i>biç-</i>	<i>biç-</i>	<i>barmağ</i>	<i>poñ</i>	<i>poz-</i>	<i>men</i>	<i>min</i>	<i>ol-</i>
HorT (Bocnurd)	<i>bār</i>	<i>bar-</i>	<i>bēr-</i>	<i>biç-</i>	<i>biş-</i>	<i>birmağ</i>	<i>puñ</i>	<i>poz-</i>	<i>men</i>	<i>miñ</i>	<i>ol-</i>
HorT (Deregez)	<i>var</i>	<i>var-</i>	<i>vēr-</i>	<i>biç-</i>	<i>piş-</i>	<i>birmağ</i>	<i>puñ</i>	<i>poz-</i>	<i>men</i>	<i>miñ</i>	<i>bol-</i> ~ <i>ol-</i>
TürkmenT	<i>bār</i>	<i>bar-</i>	<i>ber-</i>	<i>biç-</i>	<i>biş-</i>	<i>barmağ</i>	<i>boğ</i>	<i>boz-</i>	<i>men</i>	<i>müñ</i>	<i>bol-</i>
SungurT	<i>var</i>	<i>var-</i>	<i>ver-</i>	<i>biç-</i>	?	<i>bermağ</i>	<i>puñ</i>	?	<i>men</i>	<i>min</i>	<i>ol-</i>
TT	<i>var</i>	<i>var-</i>	<i>ver-</i>	<i>biç-</i>	<i>piş-</i>	<i>parmağ</i>	<i>boğ</i>	<i>boz-</i>	<i>ben</i>	<i>bin</i>	<i>ol-</i>
GagT	<i>var</i>	<i>var-</i>	<i>ver-</i>	<i>biç-</i>	<i>piş-</i>	<i>parmağ</i>	<i>boğ</i>	<i>boz-</i>	<i>ben</i>	<i>bin</i>	<i>ol-</i>

⁷ Gagavuz Türkçesinde bu fiilde /b/ ünsüzü *bolay* ve *bolmasa* kelimelerinde kalıplaşmış olarak yer almaktadır (Özkan 1996: 186).

3.4. /ŋ / Ünsüzü

Eklerin ve kelimelerin aslında bulunan /ŋ/ ünsüzü, Kaşkay Türkçesinde genellikle korunmuştur: *cilven* ‘(senin) cilven’, *êlin* ‘ilin’, *gêcenin* ‘gecenin’, *senin* ‘senin’, *umrunuz* ‘ömrünüz’, *dâmunız* ‘tuzağınız’, *gelmedin* ‘gelmedin’, *olsan* ‘olsan’, *bañın* ‘bakın’; *añla-* < ET *añla-* ‘anlamak’, *benze-* < ET *menze-* < **benze-* ‘benzemek’, *dañ* < ET *tañ* ‘tan’, *don* < ET *ton* ‘don, soğuk’, *deniz* < ET *teniz* ‘deniz’, *gên* < ET *kên* ‘geniş’, *gerenî* < ET *karanğû* ‘karanlık’, *gönül* < ET *könül* ‘gönül’ (28), *min* < ET *bin* ‘bin’, *yalınız* < ET *yalñûs* ‘yalnız’ (Doğan 2020a: 40). Eklerde ve kelimelerde /ŋ/ ünsüzünün korunması yönüyle Kaşkay Türkçesi, Oğuz grubunda Horasan Türkçesinin Bocnurd ağı ve Türkmen Türkçesiyle birleşmektedir.

Eklerde

	Teklik ve çokluk 2. şahıs iyelik ekleri	İlgi durumu eki	Teklik ve çokluk 2. şahıs ekleri	Çokluk 2. şahıs emir eki
ET	-(X)ŋ, -(X)ŋXz	-Xŋ ~ -nXŋ	-ŋ, -ŋXz	-(X)ŋ
EOT	-(U)ŋ, -(U)ŋUz	-Uŋ ~ -nUŋ	-ŋ, -ŋUz	-(U)ŋ
KaşT	-(X)ŋ, -(X)ŋXz	-Xŋ ~ -nXŋ	-ŋ, -ŋXz	-(y)Xŋ
AzT	-(X)n, -(X)nXz	-Xn ~ -nXn	-n, -nXz	-(y)Xn
HorT (Bocnurd)	-(I)ŋ, -(I)ŋXz	-Iŋ ~ -nIŋ	-ŋ, -ŋIz	-(I)ŋ
HorT (Deregez)	-(i)y, -(i)yiz	-iy ~ -niy	-y, -yiz	-(i)y
TürkmT	-(I)ŋ, -(I)ŋXz	-Iŋ ~ -nIŋ	-ŋ, -ŋIz	-(X)ŋ
SungurT	-(u)n ~ -(u) ~ -v, -(u)z	-un ~ -nun	-Ø, -z	-(y)un ~ -(y)uz ~ -(y)u
TT	-(X)n, -(X)nXz	-Xn ~ -nXn	-n, -nXz	-(y)Xn
GagT	-(X)n, -(X)nXz	-Xn ~ -nXn	-n, -nXz	-(y)Xn

Kelimelerde

ET	<i>tañ</i>	<i>toñ</i>	<i>teniz</i>	<i>köñül</i>	<i>yalanús</i>	<i>bıñ</i>	<i>añla-</i>	<i>meñze-</i>
EOT	<i>tañ ~ dañ</i>	<i>ton</i>	<i>deniz</i>	<i>göñül</i>	<i>yalunúz</i>	<i>biñ</i>	<i>añla-</i>	<i>beñze-</i>
KaşT	<i>dañ</i>	<i>don</i>	<i>deniz</i>	<i>göñül</i>	<i>yalunúz</i>	<i>miñ</i>	<i>añla-</i>	<i>beñze-</i>
AzT	<i>dan</i>	<i>don</i>	<i>deniz</i>	<i>könül</i>	<i>yalnız ~ yalğız</i>	<i>min</i>	<i>anla-</i>	<i>benze-</i>
HorT (Bocnurd)	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>	<i>miñ</i>	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>
TürkmT	<i>dañ</i>	<i>don</i>	<i>deniz</i>	<i>köñül ~ gövün</i>	<i>yalnız</i>	<i>müñ</i>	<i>añla-</i>	<i>meñze-</i>
SungurT	<i>?</i>	<i>?</i>	<i>?</i>	<i>?</i>	<i>yağluz</i>	<i>min</i>	<i>?</i>	<i>benze-</i>
TT	<i>tan</i>	<i>don</i>	<i>deniz</i>	<i>gönül</i>	<i>yalnız</i>	<i>bin</i>	<i>anla-</i>	<i>benze-</i>
GagT	<i>dan</i>	<i>don</i>	<i>deniz</i>	<i>gönül</i>	<i>yalnız</i>	<i>bin</i>	<i>anna-</i>	<i>benze-</i>

3.5. Kelime Başı /k/ Ünsüzü

Kaşkay Türkçesinde kelime başında bulunan /k/ ünsüzü, ötümlüleşip /ğ/’ya dönüşmüştür: *ğal-* < ET *kal-* ‘kalmak’, *ğapı* < ET *kapığ* ‘kapı’, *ğız* < ET *kız* ‘kız’, *ğol* < ET *köl* ‘kol’, *ğoy-* < ET *köd* ‘koymak’ (Doğan 2020a: 42). Kaşkay Türkçesi, kelime başı /k/ ünsüzünün ötümlüleşmesi yönüyle Oğuz grubunda Azerbaycan, Horasan (Bocnurd) ve Türkmen Türkçeleriyle ortaklaşmaktadır. Kelime başı /k/ ünsüzü, Oğuz grubundaki Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde ise korunmuştur.

ET	<i>kal-</i>	<i>kapıg</i>	<i>kız</i>	<i>köl</i>	<i>köd-</i>
EOT	<i>kal-</i>	<i>kapu</i>	<i>kız</i>	<i>kol</i>	<i>koy-</i>
KaşT	<i>ğal-</i>	<i>ğapı</i>	<i>ğız</i>	<i>ğol</i>	<i>ğoy-</i>
AzT	<i>ğal-</i>	<i>ğapı</i>	<i>ğız</i>	<i>ğol</i>	<i>ğoy-</i>
HorT (Bocnurd)	<i>ğāl- ~ ğal-</i>	<i>ğapı</i>	<i>ğız</i>	<i>gul</i>	<i>ğoy-</i>
TürkmT	<i>ğāl-</i>	<i>ğapı</i>	<i>ğız</i>	<i>ğol</i>	<i>ğoy-</i>
SungurT	<i>kal-</i>	<i>kapı ~ kapu</i>	<i>kız</i>	<i>kol</i>	<i>koy-</i>
TT	<i>kal-</i>	<i>kapı</i>	<i>kız</i>	<i>kol</i>	<i>koy-</i>
GagT	<i>kal-</i>	<i>kapu</i>	<i>kız</i>	<i>kol</i>	<i>koy-</i>

3.6. Kelime İçi ve Sonu /k/ Ünsüzü

Kaşkay Türkçesinde tek heceli kelimeler ile birden fazla heceli fiillerin sonunda yer alan /k/ ünsüzü, /h/’ya dönüşmüştür: *çoñ* < EOT *çok* ‘çok’, *oñ* < ET *ok* ‘ok’, *yoh* < ET *yök* ‘yok’, *añ-* < ET *ak-* ‘akmak’, *bañ-* < ET *bak-* ‘bakmak’, *çıñ-* < ET *çık-* ‘çıkma’, *burah-* < EOT *bırañ-* ‘bırakmak’, *dariñ-* < ET **tār-ık-* ‘sıkılmak’. Ayrıca birden fazla heceli

kelimelerin içinde de /k/ ünsüzü, /h/ olmuştur: *doğsan* < ET ‘doksan’, *yuhu* < EOT *uyku* ‘uyku’, *yahşı* ‘iyi’, *ohu-* < ET *oka-* ‘okumak’, *sağlad-* < ET *sağ-la-* ‘saklatmak’, *çalhan-* < EOT *çalka-n-* ‘çalkalanmak’. Fakat birden fazla heceli isimlerin sonundaki /k/ ünsüzü, ötümlüleşip /ğ/’ya değişmiştir: *yanag* < ET *yāngak* ‘yanak’, *ayağ* < ET *adağ* ‘ayak’, *uzağ* < ET *uzak* ‘uzak’ (Doğan 2020a: 42-46). Tek heceli kelimeler ile birden fazla heceli fiillerin sonundaki /k/ ünsüzü, Azerbaycan, Horasan (Bocnurd) ve Sungur Türkçesinde sızıcılışıp /h/ olmuş; Türkiye, Gagavuz ve Türkmen Türkçelerinde ise korunmuştur. Kaşkay Türkçesi birden fazla heceli isimlerin sonundaki /k/ > /ğ/ ötümlüleşmesi açısından Horasan (Bocnurd) ve Sungur Türkçeleriyle ortaklaşmaktadır.

ET	<i>ok</i>	<i>ağ-</i>	<i>*tārik-</i>	<i>oka-</i>	<i>toksōn</i>	<i>adağ</i>
EOT	<i>ok ~ oh</i>	<i>ağ-</i>	<i>tarık- ~ darık-</i>	<i>oka-</i>	<i>toksan</i>	<i>ayağ</i>
KaşT	<i>oh</i>	<i>ağ-</i>	<i>darıh-</i>	<i>ohu-</i>	<i>doğsan</i>	<i>ayağ</i>
AzT	<i>oh</i>	<i>ağ-</i>	<i>darıh-</i>	<i>ohu-</i>	<i>doğsan</i>	<i>ayağ</i>
HorT (Bocnurd)	<i>oh</i>	<i>ağ-</i>	<i>dārih-</i>	<i>uhi-</i>	<i>doğsan</i>	<i>eyağ</i>
TürkMT	<i>ok</i>	<i>ağ-</i>	<i>darık-</i>	<i>oka-</i>	<i>toksan</i>	<i>ayağ</i>
SungurT	<i>oh</i>	<i>ağ-</i>	<i>bırağ-</i>	<i>ohı-</i>	<i>doksan</i>	<i>eyağ</i>
TT	<i>ok</i>	<i>ağ-</i>	<i>bırağ-</i>	<i>oku-</i>	<i>doksan</i>	<i>ayağ</i>
GagT	<i>ok</i>	<i>ağ-</i>	<i>brağ-</i>	<i>oku-</i>	<i>doksan</i>	<i>ayağ</i>

3. 7. /y/ Düşmesi

Kaşkay Türkçesinde ilk hecesi dar ünlülü bazı kelimelerin başında /y/ ünsüzü düşmüştür: *igid* < ET *yigit* ‘yiğit’, *iğ-* < ET *yığ-* ‘yığmak’, *iğ-* < ET *yık-* ‘yıkamak’, *ilhi* < ET *yılki* ‘yılka’, *il* < ET *yıl* ‘yıl’, *ilan* < ET *yılan* ‘yılan’, *ildirim* < ET *yaltırık* ‘yıldırım’, *it-* < ET *yit-* ‘yitmek’, *uğarı* < ET *yokğaru* ‘yukarı’, *ulduz* < ET *yultuz* ‘yıldız’, *ut-* < ET *yut-* ‘yutmak’, *ük* < ET *yük* ‘yük’ *ürek* < ET *yürek* ‘yürek’, *üz* < ET *yüz* ‘yüz (organ adı)’, *üz* < ET *yüz* ‘yüz (100)’, *üz-* < ET *yüz-* ‘yüzmek’, *üzük* < ET *yüzük* ‘yüzük’ (Doğan 2020a: 51). Bu tür kelimelerin kimilerinde /y/ ünsüzü Gagavuz, Azerbaycan, Horasan (Bocnurd) ve Sungur Türkçelerinde de düşmüş; ancak Gagavuz (bazı kelimelerde), Türkiye ve Türkmen Türkçeleri, Orta İran ağızları ve Halaç Türkçesinde ise korunmuştur. /y/ düşmesi açısından Kaşkay Türkçesi, Oğuz grubunda diğer üyelere göre daha ileri durumda görünmektedir.

ET	<i>yıl</i>	<i>yılān</i>	<i>yaltırık</i>	<i>yigit</i>	<i>yultuz</i>	<i>yürek</i>	<i>yüzük</i>	<i>yığ-</i>	<i>yokğarū</i>	<i>yük</i>
EOT	<i>yıl</i>	<i>yılan</i>	<i>yıldırım</i>	<i>yigit</i>	<i>yılduz</i>	<i>yürek</i>	<i>yüzük</i>	<i>yığ-</i>	<i>yukaru</i>	<i>yük</i>
		<i>ilan</i>	<i>ıldırım</i>	<i>igüt</i>	<i>ılduz</i>				<i>yukarı</i>	
KaşT	<i>il</i>	<i>ilan</i>	<i>ildirim</i>	<i>igüt</i>	<i>ulduz</i>	<i>ürek</i>	<i>üzük</i>	<i>iğ-</i>	<i>uħarı</i>	<i>ük</i>
AzT	<i>il</i>	<i>ilan</i>	<i>ildirim</i>	<i>igid</i>	<i>ulduz</i>	<i>ürek</i>	<i>üzük</i>	<i>yığ-</i>	<i>yuharı</i>	<i>yük</i>
HorT	<i>il</i>	<i>ilan</i>	<i>ildirim</i>	<i>Ø</i>	<i>ulduz</i>	<i>irey</i>	<i>izi</i>	<i>yığ-</i>	<i>yuhāri</i>	<i>yuk</i>
(Bocnurd)										
TürkmT	<i>yıl</i>	<i>yılān</i>	<i>yıldırım</i>	<i>yigit</i>	<i>yıldız</i>	<i>yürek</i>	<i>yüzük</i>	<i>yığ-</i>	<i>yokarı</i>	<i>yük</i>
SungurT	<i>il</i>	<i>ilan</i>	<i>?</i>	<i>?</i>	<i>yulluz</i>	<i>ürey</i>	<i>üzük</i>	<i>yığ-</i>	<i>?</i>	<i>yük</i>
Orta İran (Mereğey)	<i>yıl</i>	<i>yılan</i>	<i>yildirim</i>	<i>yigit</i>	<i>yulduz</i>	<i>yürek</i>	<i>?</i>	<i>yığ-</i>	<i>yuharı</i>	<i>yük</i>
HalaçT	<i>yıl</i>	<i>yılan</i>	<i>?</i>	<i>yigit</i>	<i>yultuz</i>	<i>yürek</i>	<i>?</i>	<i>yığ-</i>	<i>yokkari</i>	<i>yük</i>
TT	<i>yıl</i>	<i>yılan</i>	<i>yıldırım</i>	<i>yığit</i>	<i>yıldız</i>	<i>yürek</i>	<i>yüzük</i>	<i>yığ-</i>	<i>yukarı</i>	<i>yük</i>
GagT	<i>yıl</i>	<i>yılan</i>	<i>yıldırım</i>	<i>iit</i>	<i>yıldız</i>	<i>ürek</i>	<i>üzük</i>	<i>?</i>	<i>yukarı</i>	<i>ük</i>

3.8. Ünsüz İkizleşmesi

Ana Türkçedeki birincil uzun ünlüler, tarihî ve çağdaş Türk dili alanında korunmadığı durumlarda birtakım seslik izler bırakmıştır. O seslik izlerden biri de ünsüz ikizleşmesidir (Tekin 1995b: 148). Bu bağlamda Ana Türkçede birincil uzun ünlülü olarak tasarlanan kelimelerin bir kısmı Kaşkay Türkçesinde ünsüz ikizleşmesine uğramıştır: *aççı* < AT *hāçig ‘acı’, *arrın-* < AT **ārī-n-* ‘arınmak’, *arruk* < AT *hār-uk ‘arık, zayıf’, *çurrud-* < AT **çūrī-t-* ‘çürütmek’, *derri* < AT *tēri ‘deri’, *dirri* < AT **tūr-(i)g* ‘diri’, *doğguz* < AT *toköz ‘dokuz’, *döşşe-* < AT **tōş-e-* ‘döşemek’, *gerri* < AT *kāri ‘yaşlı’, *ikki* < AT *ēki ‘iki’, *gurrur-* < AT **kūrī-* ‘kurumak’, *issidme* < *isi-t-me ‘ateş’, *nècece* < AT *nē-çe ‘birçok’, *yèddi* < AT *yēti ‘yedi’ (Yaghoobi 2011: 97-98; Doğan 2020a: 49-50). Kaşkay Türkçesi, bu kelimelerdeki ünsüz ikizleşmesiyle daha çok Horasan (Bocnurd) Türkçesiyle örtüşmektedir.

AT	* <i>ārī-</i>	* <i>aşākı</i>	* <i>kāri</i>	* <i>kūrī-</i>	* <i>ēki</i>	* <i>toköz</i>	* <i>yēti</i>
KaşT	<i>arrın-</i>	<i>aşşağı</i>	<i>gerri</i>	<i>gurrur-</i>	<i>ikki</i>	<i>doğguz</i>	<i>yèddi</i>
AzT	<i>arın-</i>	<i>aşşağı</i>	<i>ğarı</i>	<i>guru-</i>	<i>iki</i>	<i>doğguz</i>	<i>yèddi</i>
HorT (Bocnurd)	<i>arri-</i>	<i>aşşağa</i>	<i>gerri</i>	<i>gurrut-</i>	<i>ikki</i>	<i>doğgiz</i>	<i>yèddi</i>
TürkmT	<i>Ø</i>	<i>aşākı</i>	<i>ğarri</i>	<i>gūra-</i>	<i>iki</i>	<i>doğuz</i>	<i>yedi</i>
SungurT	<i>?</i>	<i>işşağa</i>	<i>kāri ~ kari</i>	<i>kuru-</i>	<i>iki</i>	<i>dokkuz</i>	<i>yiddi</i>
TT	<i>arın-</i>	<i>aşşağı</i>	<i>kari</i>	<i>kuru-</i>	<i>iki</i>	<i>doğuz</i>	<i>yedi</i>
GagT	<i>Ø</i>	<i>aşaa</i>	<i>kari</i>	<i>kuru-</i>	<i>iki</i>	<i>doğuz</i>	<i>edi</i>

3. 9. Belirtme Durumu Eki:

Kaşkay Türkçesinde belirtme durumu eki ünsüzle biten kelimelerden sonra $-X$, ünlüyle biten kelimelerden sonra $-(y)X$ biçimindedir. Belirtme durumu eki daha çok manzum metinlerde olmak suretiyle 3. şahıs iyelik ekinden sonra bazen $-n$ biçiminde de olur: *cānımı* ‘canımı’, *yolu* ‘yolu’, *gözü* ‘gözü’, *sözü* ‘sözü’, *dünyâyı* ‘dünyayı’, *arhayı* ‘arkayı’, *görsedmeýi* ‘göstermeyi’, *tefreğeyi* ‘tefrikayı’, *yarısın* ‘yarısını’, *yatağın* ‘yatağını’ (Doğan 2020a: 55). Burada ünlüyle biten kelimelerden sonra belirtme durumu ekinin $-(y)X$ olması, Kaşkay Türkçesinin ayrıncı bir özelliğidir. $-(y)X$ biçimi Kaşkay Türkçesini, Oğuz grubu arasında Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçeleriyle birleştirir. Zira belirtme durumu eki ünlüyle biten kelimelerden sonra Türkiye ve Gagavuz Türkçesinde de $-(y)X$ biçimindedir. Buna karşılık Oğuz grubunun diğer üyeleri olan Azerbaycan, Horasan (Bocnurd), Türkmen ve Sungur Türkçelerinde ise belirtme durumu eki, ünlüyle biten kelimelerden sonra $-nI \sim -nX$ biçimindedir. $-nI \sim -nX$ biçimleri bu lehçelerde Çağatay Türkçesinin katmanlarından

ET	$-(X)G, -n, -nI$
EOT	$-I \sim -(y)I, -n$
KaşT	$-X \sim -(y)X, -n$
AzT	$-X \sim -nX$
HorT (Bocnurd)	$-I \sim -nI \sim -n$
TürkT	$-I \sim -nI$
SungurT	$-i \sim -ni$
HalaçT	$-X \sim -yn$
TT	$-X \sim -(y)X$
GagT	$-X \sim -(y)X$

3.10. Teklik 1. ve 2. Şahıs Zamirlerinin Yönelme Durumu Ekli Biçimleri

Kaşkay Türkçesinde teklik 1. ve 2. şahıs zamirleri, yönelme durumu ekleri aldığı anda artdamaksıllaşmaya uğramaz: *mene* ‘bana’, *sene* ‘sana’ (Doğan 2020a: 56-57). Kaşkay Türkçesi bu yönden Azerbaycan, Horasan (Bocnurd), Sungur ve Halaç Türkçeleriyle ortaklaşır. Oğuz grubunda Türkiye, Gagavuz ve Türkmen Türkçelerinde ise zamirlere yönelme durumu eki getirildiğinde artdamaksıllaşma olmaktadır.

ET	<i>baña ~ maña</i>	<i>saña</i>
EOT	<i>baña ~ maña</i>	<i>saña</i>
HarzT	<i>maña</i>	<i>saña</i>
Çağ.	<i>baña ~ maña ~ mënge</i>	<i>saña ~ sënge</i>
KaşT	<i>mene</i>	<i>sene</i>
AzT	<i>mene</i>	<i>sene</i>
HorT	<i>mene</i>	<i>sene</i>
(Bocnurd)		
Türkmt	<i>maña</i>	<i>saña</i>
SungurT	<i>mene</i>	<i>sene</i>
HalaçT	<i>mene</i>	<i>sene</i>
TT	<i>bana</i>	<i>sana</i>
GagT	<i>bana</i>	<i>sana</i>

3.1.1. Dönüşlülük Zamiri

Kaşkay Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak *öz* kelimesi kullanılmaktadır. Oğuz grubunda Azerbaycan, Horasan (Bocnurd), Türkmen ve Sungur Türkçelerinde dönüşlülük zamiri *öz* kelimesidir. Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde ise dönüşlülük zamiri olarak *kendi* kelimesi vardır. Ayrıca Halaç Türkçesinde de İran'daki Oğuzca gibi *öz* kelimesi kullanılmaktadır.

ET	<i>kentü ~ öz</i>
EOT	<i>kendü ~ gendü ~ öz</i>
KaşT	<i>öz</i>
AzT	<i>öz</i>
HorT	<i>öz</i>
(Bocnurd)	
Türkmt	<i>öz</i>
SungurT	<i>öz</i>
HalT	<i>öz</i>
TT	<i>kendi</i>
GagT	<i>kendi</i>

3.1.2. -lAyIn Eki

Kaşkay Türkçesinde -lAyIn eki, benzerlik anlamı taşıyan tarz zarfları yapar: *birbirleyin* 'birbiri gibi', *geççileyin* 'keçi gibi', *soğanleyin* 'soğan gibi' (Çelik 2020: 91-92). Eski Oğuz Türkçesinde *bencileyin* 'benim gibi', *ancılayın* 'onun gibi', *ikileyin* 'ikinci olarak' vb. (Gülsevin 2007: 117) örneklerde de geçen bu ek, bugünkü Oğuz grubunda Horasan Türkçesinde de vardır. Horasan Türkçesinde ek, -lên (< -lAyIn) biçimindedir ve aynı

şekilde benzerlik bildirmektedir: *menlën* ‘benim gibi’, *senilën* ‘senin gibi’, *ildirimlën* ‘yıldırım gibi’, *deyrmänlën* ‘değirmen gibi’ (Doğan 2019: 64). Söz konusu ek, ayrıca Gagavuz ve Türkmen Türklerinde kullanılmaktadır: *uurlaym* ‘hırsız gibi’, *benimcilän* ‘benim gibi’ (Özkan 1996: 104); *halķalaym* ‘halka gibi’, *aytmışlaym* ‘dediğine göre’ (Kara 2007: 250). *-lAyIn* eki Türkiye Türkçesinde ise ancak zaman anlamlı birkaç kelimeye kalıplaşmış olarak bulunmaktadır: *sabahleyin*, *öğlenleyin*, *geceleyin* gibi. Eski Oğuz Türkçesinin özgün eklerinden olan *-lAyIn* ekinin Oğuz alanında Kaşkay, Horasan ve Gagavuz Türkçelerinde benzer işlevlerle devam ettirildiği görülmektedir.

ET	<i>-lAyU</i>
EOT	<i>-lAyIn</i>
KaşT	<i>-lAyIn</i>
AzT	Ø
HorT (Bocnurd)	<i>-lën</i>
TürkmT	<i>-lAyIn</i>
SungurT	Ø
TT	<i>-lAyIn</i>
GagT	<i>-lA(yI)n ~ -cilä(ä)n</i>

3.13. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Şahıs zamirlerinin ekleşmesinden gelişen bu şahıs ekleri, Kaşkay Türkçesinde *-(y)Am*, *-(y)An*, *-Ø*, *-AK*, *-(y)AnIz*, *-lAr* biçimlerinde: *ğalmışam* ‘kalmışım’, *döşşeyerem* ‘döşerim’, *inanmëyrar* ‘inanmıyorsun’, *gelmişen* ‘gelmişsin’, *olar* ‘olur’, *yaşarak* ‘yaşarsınız’, *bëslerek* ‘besleriz’, *gelmişeniz* ‘gelmişsiniz’, *goyarlar* ‘koyarlar’ (Doğan 2020a: 59). Oğuz sahasının belirli yerlerinde kullanılan bu ekler, diğer şahıs eklerinin biçim-sesbilgisel özelliklerinden örnekseme yoluyla gelişmiştir. 2. şahıslardaki /ɲ/ ünsüzü, iyelik kökenli şahıs eklerinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Nitekim Oğuz ağızlarında zamir kökenli 2. şahıs eklerinin /ɲ/’li biçimleri yaygındır: Azerbaycan/Qazax ağızında *işdiyifsen* ‘çalışmışsın’, *işdiyifsiniz* ‘çalışmışsınız’ (Şireliyev 2008: 207); Türkiye/Uşak ağızlarında *yaparsın* ‘yaparsın’, *dolanırsınız* ‘dolanırsınız’ (Gülsevin 2002: 112-114).

Kaşkay Türkçesinde *-(y)An* (< *-sAn* < *-sAn*) teklik 2. şahıs ekinde /s/ ünsüzü düşmüştür: *geleren* (< *gelsen* < *gelsen*); *ğalmışan* (< **ğalmışsan* < *ğalmışan* < *ğalmışsan*). Ekteki ünsüz düşmesine ayrıca benzerliği yönüyle *-(y)Am* eki de örneklik etmiştir. Yine, çokluk 1. ve 2. şahıs eklerinin dar ünlüleri /ɪ/, /i/, /u/, /ü/; genişleyip /a/ veya /e/’ye dönüşmüştür: *demişək* (< *demişik*); *baħaranız* (< **baħarıñız* < *baħarsınız* < *baħarsınız* < *baħarsız*) gibi. Bu eklerdeki dar ünlülerin genişlemesi (/ɪ/, /i/, /u/, /ü/ > /a/, /e/), teklik 1.

ve 2. şahıs eklerinin $-(y)Am$, $-(y)An$ etkisiyle olmuştur. Kaşkay Türkçesindeki şahıs ekleri, Oğuz grubunda aynıyla Horasan Türkçesinin Bocnurd ağzında kullanılmaktadır. Bu çerçevede Kaşkay Türkçesi, şahıs ekleri açısından Horasan Türkçesinin Bocnurd ağzına bağlanmaktadır. Benzer şahıs ekleri (çokluk 1. şahıs), Sungur ve Halaç Türkçelerinde de bulunmaktadır⁸.

	Teklik 1. Şahıs	Teklik 2. Şahıs	Teklik 3. Şahıs	Çokluk 1. Şahıs	Çokluk 2. Şahıs	Çokluk 3. Şahıs
ET	<i>ben ~ men</i>	<i>sen</i>	<i>ol ~ -Ø</i>	<i>biz</i>	<i>siz ~ sizler</i>	<i>-lar</i>
EOT	<i>-vAn(In) ~ -(y)Am ~ -(y)In</i>	<i>-sIn</i>	<i>-Ø</i>	<i>-vUz ~ -(y)Uz</i>	<i>-sIz</i>	<i>-lAr</i>
KaşT	<i>-(y)Am</i>	<i>-(y)An</i>	<i>-Ø</i>	<i>-AK</i>	<i>-(y)AnIz</i>	<i>-lAr</i>
AzT	<i>-(y)Am</i>	<i>-sAn</i>	<i>-Ø</i>	<i>-XK</i>	<i>-sXnXz</i>	<i>-lAr</i>
HorT (Bocnurd)	<i>-(y)Am</i>	<i>-(y)An</i>	<i>-Ø</i>	<i>-AK</i>	<i>-(y)AnIz</i>	<i>-lAr</i>
TürkmT	<i>-Xn</i>	<i>-sXn</i>	<i>-Ø</i>	<i>-Xs</i>	<i>-sXnXz</i>	<i>-lAr</i>
SungurT	<i>-(y)Am</i>	<i>-se ~ -ov</i>	<i>-Ø ~ -i</i>	<i>-aḡ</i>	<i>-sız ~ -âz</i>	<i>-le</i>
HalaçT	<i>-Am ~ -Um</i>	<i>-Ayn ~ -Uyn</i>	<i>-Ø ~ -Ar</i>	<i>-AK ~ -(U)K ~ -mIz</i>	<i>-Ayniz ~ -Uyniz ~ -îz</i>	<i>-AllAr</i>
TT	<i>-(y)Xm</i>	<i>-sXn</i>	<i>-Ø</i>	<i>-(y)Xz</i>	<i>-sXnXz</i>	<i>-lAr</i>
GagT	<i>-Im</i>	<i>-sIn</i>	<i>-Ø</i>	<i>-Iz ~ -Ik</i>	<i>-sInIz</i>	<i>-lAr</i>

3.14. Duyulan Geçmiş Zaman Ekleri:

Kaşkay Türkçesinde duyulan geçmiş zaman kipi için $-mXş$ ve $-(y)Xb(dXr)$ ($< -UpdUr < -Up\ durur < -p\ turur$) eklerinin kullanıldığı üç sistem yer almaktadır: $-mXş$ ekinin bütün şahıslarda kullanıldığı birinci sistem ($-mXşAm$, $-mXşAn$, $-mXş$, $-mXşAK$, $-mXşAnIz$, $-mXş(lAr)$); $-(y)Xb(dXr)$ ekinin 3. şahıslarda kullanıldığı ikinci sistem ($-mXşAm$, $-mXşAn$, $-mXş ~ -(y)Xb(dXr)$, $-mXşAK$, $-mXşAnIz$, $-mXş(lAr) ~ -(y)Xb(lAr) ~ -(y)Xb(dXr)$); bütün şahıslarda $-(y)Xb$ ekinin kullanıldığı üçüncü sistem ($-(y)XbAm$, $-(y)Xbey$, $-(y)Xb$, $-(y)XbAK$, $-(y)Xbeyz$, $-(y)Xb(lAr)$): *inanmışam* 'inanmışım', *vermişen* 'vermişin', *semiş* 'istemiş', *sinib* 'kırlmış', *aparıbdır* 'götürmüş', *ölmüşek* 'ölmüşüz', *gédmişeniz* 'gitmişsiniz', *demişler* 'demişler', *getiribler* 'getirmişler'; *āvār olubam* 'viran olmuşum', *gédibem* 'gitmişim', *gédibey* 'gitmişsin', *gédib* 'gitmiş', *gédibek* 'gitmişiz',

⁸ Zamir kökenli şahıs ekleri tablosunda yer alan $-AK$, $-Xk ~ -XG$ (çokluk 1. şahıs) biçimlerinin şahıs zamirinden gelişmeyip $-dUK$ ($> -dU-K$) sıfat-fiil ekine dayandığı belirtilmelidir.

gëdibeyz ‘gitmişsiniz’, *gëdibler* ‘gitmişler’ (Bulut 2016: 253; Ataizi 2007: 94; Doğan 2020a: 60-61). Kaşkay Türkçesi, birinci sistemle Azerbaycan, Sungur, Türkiye, Gagavuz ve Halaç Türkçelerine; ikinci sistemle Azerbaycan Türkçesine yaklaşmaktadır. Kaşkay Türkçesi, daha ayırtıcı bir özellik olan üçüncü sistemle ise Irak Türk (Telafer ve Altınköprü) ağızlarıyla birleşmektedir. Benzer şekilde Irak/Telafer ve Altınköprü ağızlarında da $-mXş$ ve $-(y)Xb$ ekleri bütün şahıslarda kullanılmaktadır: *durmuşam* ‘durmuşum’, *durmuşsay* ‘durmuşsun’, *durmuş* ‘durmuş’, *durmuşuğ* ‘durmuşuz’, *durmuşsız* ‘durmuşsunuz’, *durmuşlar* ‘durmuşlar’; *alıbam* ‘almışım’, *durupsay* ‘durmuşsun’, *durup* ‘durmuş’, *gelibih* ‘gelmişiz’, *durupsız* ‘durmuşsunuz’, *duruplar* ‘durmuşlar’ (Paşayev vd. 2004: 193; Gökdağ 2019: 109).

ET	$-mIş$
EOT	$-mUş$ (bütün şahıslarda) ~ $-(y)Up dUr(Ur)$ (2. teklik şahıs ile 3. şahıslarda)
KaşT	$-mXş$; $-mXş$ (bütün şahıslarda) ~ $-(y)Xb(dXr)$ (3. şahıslarda); $-(y)Xb$ (bütün şahıslarda)
AzT	$-mXş$; $-mXş$ (bütün şahıslarda) ~ $-(y)Xb(dXr)$ (2. ve 3. şahıslarda)
HorT (Boçnurd)	$-(l)ddl(r)$
TürkmT	$-(l)pdlr$
SungurT	$-miş$
IrakT (Telafer ve Altınköprü)	$-mXş$ (bütün şahıslarda) ~ $-(y)Xb$ (bütün şahıslarda)
TT	$-mXş$
GagT	$-mXş$
HalT	$-mXş$

3. 15. Şimdiki Zaman Ekleri

Şimdiki zaman kipi için Kaşkay Türkçesinde $-Xr$, $-yr$ ($<-(y)Xr$) ve $-(X)yor \sim -Ayor \sim -AyIr$ ($<-Ayor <-Ayoru, -A yorır$) ekleri kullanılmaktadır. $-(X)yor \sim -Ayor \sim -AyIr$ eki, Kaşkayların Şeybeyli gibi bazı boylarına özgüdür: *geliyoram* ‘geliyorum’, *geliyoran* ‘geliyorsun’, *geliyor* ‘geliyor’, *geliyorak* ‘geliyoruz’, *geliyoranız* ‘geliyorsunuz’, *geliyorlar* ‘geliyorlar’; *gelayır* ‘geliyor’; *gezayor* ‘geziyor’, *yazayor* ‘yazıyor’, *yanmayor* ‘yanmıyor’. $-Xr$ ekine ünsüzle biten fiillerden sonra, $-yr$ ekine ise ünlüyle biten fiillerden sonra

başvurulmaktadır: *yalvarıram* ‘yalvarıyorum’, *ahıran* ‘akıyorsun’, *gèdireñ* ‘gidiyorsun’, *terpenir* ‘sallanıyor’, *bişirirek* ‘pişiriyoruz’, *bilirenz* ‘biliyorsunuz’, *görüreniz* ‘görüyorsunuz’, *oyanurlar* ‘uyanırlar’; *sèyrem* ‘istiyorum’, *dèyren* ‘diyorsunuz’, *sèyren* ‘istiyorsun’. Ayrıca /a/ ya da /e/ ile biten fiillere -yr eki getirildiğinde /y/ ünsüzünün etkisiyle /a/ ve /e/ ünlüleri, /è/ ile nöbetleşmektedir: *inanmèyram* ‘inanmıyorum’, *bilmèyren* ‘bilmiyorsun’, *gomèyrak* ‘koymuyoruz’ (Doğan 2020a: 61; Yaghoobi 2011: 169; Rezaei 2016: 95). Burada şimdiki zaman kipi için Eski Oğuz Türkçesinde gelişip Osmanlı ve Türkiye sahasında yerleşen -(X)yor ~ -Ayor ekinin Kaşkay Türkçesinde (Şeybeyli boyu) de kullanılması, her iki üyenin bağlarını göstermesi açısından kayda değerdir. Bununla beraber Halaç Türkçesinde de benzer biçimde -(X)yor ~ -(A)yor ekinin kullanılması dikkati çekmektedir: *içeyorum* ‘içiyorum’, *biliyoyuym* ‘biliyorsunuz’, *keliyor* ‘geliyor’, *nekl eteyor* ‘naklediyor’ (Gökdağ ve Doğan 2018: 215). Şimdiki zaman eklerinin Oğuz grubunda ve Halaç Türkçesinde görünümü şöyledir:

ET	-Ar ~ -Xr ~ -(y)Ur ~ -r
EOT	-Ar ~ -Ur ~ -r, -(y)A yor(ur)
KaşT	-Xr, -yr, -(X)yor ~ -Ayor ~ -Aylr
AzT	-(y)Xr
HorT (Bocnurd)	-(i)ye
HorT (Deregez)	-e ~ -y
TürkmT	-yā(r) ~ -yā̄(r)
SungurT	-(i)r ~ -ov ~ -ovr
TT	-(X)yor
GagT	-êr ~ -er
HalT	-(y)o(r) ~ -(X)yor ~ -(A)yor

3.16. Geniş Zaman Ekleri

Kaşkay Türkçesinde geniş zaman kipinde esas itibarıyla -Ar ~ -r biçimleri kullanılmaktadır: *oğuram* ‘okurum’, *añlاران* ‘anlarsın’, *ilmelereñ* ‘ilmiklersin’, *açılar* ‘açılır’, *titreyer* ‘titrer’, *yaşarak* ‘yaşarsınız’ (Doğan 2020a: 62). Kaşkay Türkçesindeki geniş zaman çekiminde ayrıca fiillerin sonundaki ünsüzlere göre gelişmiş olan biçimler yer almaktadır. 1. ve 2. şahıslarda ünsüz benzeşmeleriyle ortaya çıkan bu biçimler sırasıyla şöyledir: -lAm, -lAñ, -leg, -lAñlZ ~ -lAylZ; -rAm, -rAñ, -reg, -rAñlZ ~ -rAylZ ve -dAm, -dAñ, -dAK, -dAñlZ ~ -dAylZ’dır. Burada /l/’li biçimler, sonu /l/ ünsüzüyle; /r/’li biçimler, sonu /r/ ünsüzüyle biten fiillerden sonra görülmektedir. Örneğin, teklik 1. şahısta *ollam* < *olram < olaram ‘olurum’, *yorran* < yoraran ‘görürüm’ (Doğan 2020c: 28-29). /l/’li ve /r/’li biçimler, özellikle Azerbaycan Türkçesi ağızlarında da yaygındır:

gellem < *gelerem* 'gelirim', *görrüg* < *görerüg* 'görürüz' (Şireliyev 2008: 237-238).

/d/'li biçimler ise Kaşkay Türkçesine özgü kullanımlar olarak dikkati çekmektedir. Kaşkay Türkçesinde /d/'li biçimler, çoğunlukla /d/, /l/, /n/, /ş/, /t/, /v/ gibi diş, diş-damak, diş-dudak ünsüzleriyle biten fiillerden sonra kullanılır. Bu tür ünsüzlerle (diş ünsüzleriyle) biten fiillerden sonra geniş zaman eki -*Ar* getirildiğinde geniş zaman ekinin ünlüsü düşer. Daha sonra fiilin sonundaki diş ünsüzleriyle geniş zaman ekinin ünsüzü /r/ arasında ilerleyici benzeşme olur. Bu benzeşmeyle /d/'li biçimler oluşur: *düşdem* < *düşrem < *düşerem* 'düşerim', *düşden* < *düşren < *düşeren* 'düşersin' gibi. /d/'li biçimlere başka örnekler: *çaldam* 'çalarım', *getirden* 'getirirsin', *sevdeg* 'severiz', *turdayız* 'kalkarsınız' (Doğan 2020c: 29-32). /d/'li biçimler, ayrıca İran'da Sungur Türkçesinde kullanımı daralmış hâlde ve yalnızca çokluk 1. şahısta tespit edilmiştir: *yazdah* 'yazarız', *çağurdah* 'çağırınız' (Atıcı 2015: 114).

	Teklik 1. Şahıs	Teklik 2. Şahıs	Teklik 3. Şahıs	Çokluk 1. Şahıs	Çokluk 2. Şahıs	Çokluk 3. şahıs
ET	-Ar ben ~ men, -Xr ben ~ men, -r ben ~ men	-Ar sen, -Xr sen, -r sen	-Ar, -Xr, -r	-Ar biz ~ miz, -Xr biz ~ miz, -r biz ~ miz	-Ar siz ~ si(z)ler, -Xr siz ~ si(z)ler, -r siz ~ si(z)ler	-Ar(lAr), -Xr(lAr), -r(lAr)
EOT	-ArvAn(In) ~ -ArAm ~ -ArIn, -UrvAn(In) ~ -UrAm ~ -UrIn, -rvAn(In) ~ -rAm ~ -rIn	-ArsIn, -UrsIn, -rsIn	-Ar, -Ur, -r	-ArUz, -UrUz, -rUz	-ArsIz, -UrsIz, -rsIz	-Ar(lAr), -Ur(lAr), -r(lAr)
KaşT	-(A)rAm, -lAm, -rAm, -dAm	-(A)rAη, -lAη, -rAη, -dAη	-(A)r	-(A)rAk, -leg, -reg, -dAK	-(A)rAηIz ~ -(A)rAyIz, -lAηIz ~ -lAyIz, -rAηIz ~ -rAyIz, -dAηIz ~ -dAyIz	-(A)r(lAr), -r(lAr)
AzT	-(y)ArAm	-(y)ArsAn	-(y)Ar	-(y)ArIK	-(y)ArsInIz	-(y)Ar(lAr)
HorT (Bocnurd)	-(y)ArAm	-(y)ArAη	-(y)Ar	-(y)ArAy	-(y)ArAηIz	-(y)AllAn
TürkmT	-ArIn	-ArsIn	-Ar	-ArIs	-ArsInIz	-Ar(lAr)
SungurT	-(y)erem	-(y)ese ~ -(y)ise	-(y)er	-(y)eraη ~ -dah	-(y)esiz ~ -(y)isiz	-(y)elle ~ -(y)ille
TT	-ArIm ~ -XrXm ~ -rXm	-ArsIn ~ -XrsXn ~ -rsXn	-Ar ~ -Xr ~ -r	-ArIz ~ -XrXz ~ -rXz	-ArsInIz ~ -XrsXnXz ~ -rsXnXz	-Ar(lAr) ~ -Xr(lAr) ~ -r(lAr)
GagT	-(y)ArIm ~ -rIm	-(y)ArsIn ~ -rsIn	-(y)Ar ~ -r	-(y)ArIz ~ -rIz	-(y)ArsInIz ~ -rsInIz	-(y)Ar(lAr) ~ -r(lAr)

3.17. Olumsuz Geniş Zaman Ekleri

Türk dili alanında olumsuz geniş eklerinin kullanımı, ayırıcı ölçütlerden biridir. Kaşkay Türkçesinde olumsuz geniş zaman ekleri şahıslara göre şöyledir: -mAm, -mAη, -mAz, -mAK, -mAηız, -mAz(lAr). Teklik 1. şahısta yaygın olmamak kaydıyla -mAnAm eki de kullanılmaktadır: *utuzmam* 'kaybetmem', *siğilmem* 'sığmam', *unudmam* 'unutmazsın', *bilmeη* 'bilmezsin', *aparmaz* 'götürmez', *meleşmez* 'meleşmez', *yosanmak*

‘usanmayız’, *dönmek* ‘dönmeyiz’, *alışmazlar* ‘tutuşmazlar’, *yanabilmezler* ‘yanamazlar’; *yazabilmenem* ‘yazamam’, *dermân gılmenem* ‘derman bulmam’ (Doğan 2020a: 65; Rezaei Amaleh 2016: 98). Oğuz grubunda bu ekler açısından teklik 1. ve 2. şahıslar belirleyici durumdadır. Buna göre Kaşkay Türkçesi, teklik ve çokluk 1. ve 2. şahıslarla Horasan Türkçesinin Bocnurd ağzıyla; teklik 1. şahısla da Türkiye Türkçesi ve Irak Türk ağzlarıyla benzerlik taşımaktadır.

	Teklik 1. şahıs	Teklik 2. şahıs	Teklik 3. şahıs	Çokluk 1. şahıs	Çokluk 2. şahıs	Çokluk 3. şahıs
ET	-mAz men	-mAz sen	-mAz	-mAz biz	-mAz siz	-mAz(lAr)
EOT	-mAzvAn ~ -mAzAm	-mAzsIn	-mAz	-mAzUz	-mAzsIz	-mAz(lAr)
KaşT	-mAm ~ -mAnAm	-mAη	-mAz	-mAK	-mAηIz	-mAz(lAr)
AzT	-mArAm	-mAzsAn	-mAz	-mArIK	-mAzsInIz	-mAz(lAr)
HorT (Bocnurd)	-mAm	-mAη	-mAs	-mAy (< -mAK)	-mAηIz	-mAs(lAn)
IrakT	-mAm	-mAsAy	-mAz	-mArIK	-māsız ~ -mēsiz	-mAz(lAr)
SungurT	-merem	-mezsin	-mez	-merah	-mezsin	-mez(le)
TürkmT	-mArIn	-mArsIn	-mAz	-mArIs	-mArsInIz	-mAz(lAr)
TT	-mAm	-mAzsIn	-mAz	-mAyIz	-mAzsInIz	-mAz(lAr)
GagT	-mAm ~ -mArIm	-mAzsIn ~ -mArsIn	-mAz ~ -mAr	-mAzIz ~ -mArIz	-mAzsInIz ~ -mArsInIz	-mAz(lAr) ~ -mAr(lAr)

3.18. Gelecek Zaman Ekleri

Kaşkay Türkçesinde gelecek zaman kipi için *-(y)AsI* ve *-(y)AcAK* ekleri kullanılmaktadır. Çalışmalarda ve metinlerdeki veriler, *-(y)AsI* ekinin yaygın ve hâkim olduğuna işaret etmektedir: *fıkr edesim* ‘düşüneceğim’, *yuyasın* ‘yıkayacaksınız’, *tozlanası* ‘dönecek’, *allanası* ‘aldanacak’, *gedesiyek* ‘gideceksiniz’, *sahlayasik* ‘saklayacağız’, *edäsik* ‘edeceğiz’ (Doğan 2020a: 61-62; Ataizi 2007: 95). Türk dili alanında *-(y)AsI* ekinin daha çok sıfat-fiil eki işleviyle Eski Oğuz Türkçesinde karakteristikleştiği bilinmektedir (Ağca 2010: 246). Bu suretle Kaşkay Türkçesinde Eski Oğuz Türkçesine özgü gelecek zaman ekinin korunduğu görülmektedir.

EOT	-(y)ACA ^K
KaşT	-(y)AsI, -(y)AcAK
AzT	-(y)AcAK
HorT (Bocnurd)	Ø
TürkmT	-cAK
SungurT	Ø
TT	-(y)AcAK
GagT	-(y)AcAK
HalT	Ø

3.19. İstek Eki

Kaşkay Türkçesinde istek kipi için -(y)A eki kullanılır. Burada istek eki, Türkiye Türkçesi alanından farklı olarak bütün şahıslarda işlektir. İran'daki Türkçenin kollarında istek ekinin işlevselliğinin Farsçayla etkileşimlerle geliştiği bilinmektedir (bkz. Kırıl 2005). Kaşkay Türkçesinde istek ekinin çekim tablosu şahıslara göre -(y)Am, -(y)Aη, -(y)A, -(y)AK, -(y)AηIz, -(y)A(lAr) biçimlerindedir: *ğaçam* 'kaçayım', *gülem* 'güleyim', *ğıbaħan* 'işveli bakasın', *göreη* 'göresin', *ağlaya* 'ağlaya', *erriye* 'eriye', *yuyak* 'yıkayalım', *örgeğek* 'öğretelim', *edeniz* 'edesiniz', *oynaşalar* 'oynaşalar' (Doğan 2020a: 63). Kaşkay Türkçesindeki çekim tablosu, Oğuz grubunda özellikle 2. şahıslarda Horasan Türkçesinin Bocnurd ağzıyla benzerlik taşımaktadır.

	Teklik 1. Şahıs	Teklik 2. Şahıs	Teklik 3. Şahıs	Çokluk 1. Şahıs	Çokluk 2. Şahıs	Çokluk 3. şahıs
EOT	-(y)Am	-(y)AsIn	-(y)A	-(y)AvUz	-(y)AsIz	-(y)A(lAr)
KaşT	-(y)Am	-(y)Aη	-(y)A	-(y)AK	-(y)AηIz	-(y)A(lAr)
AzT	-(y)Am	-(y)AsAn	-(y)A	-(y)AK ~ -(y)AG	-(y)AsInIz	-(y)A(lAr)
HorT (Bocnurd)	-(y)Am	-(y)Aη	-(y)A	-(e)y	-(y)AηIz	-(y)A(lAr)
TürkmT	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
SungurT	-(y)em	-(y)ese	-(y)e	-(y)aħ	-(y)esız	-(y)e(le)
TT	Ø	-(y)AsIn	Ø	Ø	-(y)AsInIz	-(y)A(lAr)
GagT	Ø	-(y)AsIn	-(y)A	Ø	-(y)AsInIz	-(y)A(lAr)

3.20. -ginen Eki

Kaşkay Türkçesinde teklik 2. şahsın emir kipi, fiil tabanıyla veya fiil tabanına eklenen -ginen ekiyle bildirilmektedir. Kaşkay Türkçesinde -ginen ekinin yaygın olmadığı ayrıca belirtilmelidir: *ğoy* 'bırak', *gel* 'gel'; *baħginen* 'bak', *köçginen* 'göç' (Doğan 2020a: 63; Yaghoobi 2011: 112). Esas itibarıyla Türk dilinin tarihi ve çağdaş lehçelerinde -GII

eki ve bunun *-An* unsuruyla genişlemiş biçimi olan *-GXlAn*, *-GXnAn* ekleri, teklik 2. şahısta emir anlamını kuvvetlendirmek için kullanılmaktadır. Oğuz grubunda *-GXlAn*, *-GXnAn* ekleri, Azerbaycan Türkçesi alanına özgüdür (bkz. Caferoğlu 1989). Ek, Azerbaycan Türkçesinin yazı dilinde azdır ancak konuşma dilinde canlıdır. Bu bağlamda Kaşkay Türkçesi, *-ginen* ekinin varlığıyla Azerbaycan Türkçesi alanına yaklaşmaktadır.

ET	<i>-Gll</i>
EOT	<i>-Gll</i>
KaşT	<i>-ginen</i>
AzT	<i>-GXnAn</i>
AzT ağızları	<i>-GXlAn ~ -GXnAn</i>
IrakT	<i>-GlnAn</i>
HorT (Bocnurd)	Ø
TT	Ø
GagT	Ø

3.21. Birleşik Kipli Fiillerde *-lAr* Ekinin Konumu

Kaşkay Türkçesinde birleşik kipli fiillerde *-lAr* ekinin birinci kip ekine getirilmesi karakteristiktir: *ohullarmış* ‘okurlarmış’, *dëyellermiş* ‘derlermiş’, *yoluyollardı* ‘yoluyorlardı’, *édillerdi* ‘yapıyorlardı’, *sevellerdı* ‘seviyorlardı’ (Ataizi 2017: 90-95; Çelik 2020: 81-82). Türk dili alanında *-lAr* ekinin birleşik kipli fiillerdeki yeri anlamlı bir dağılım sergilemektedir. Bu çerçevede birleşik kipli fiillerde *-lAr* ekinin birinci kip ekinen sonra kullanılması, Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi çizgisine aittir. Söz gelişi Türkiye Türkçesinde *koymuşlardı*, *geleceklermiş* gibi. *-lAr* eki, bazı ağızların etkisiyle olsa gerek, Türkiye Türkçesinde birleşik kipli fiillerin sonunda da ancak 19. yüzyıldan sonra kullanılır olmuştur: *gelir idiler* gibi. Diğer taraftan *-lAr* eki, Harezmi Türkçesi ile Çağatay Türkçesi çizgisinde ve Çağatay Türkçesi alanında gelişen çağdaş lehçelerde ise birleşik kipli fiillerin genellikle sonunda yer almaktadır. Yine buna benzer olmak suretiyle Oğuz grubunun Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Irak Türk ağızları, Gagavuz Türkçesi, Batı Rumeli ağızları ile Türkiye Türkçesinin Kuzeydoğu ve kısmen Doğu grubu ağızlarında da *-lAr* ekine birleşik kipli fiillerin sonunda yer verilmesi yaygındır (bkz. Karahan 1998: 381-387). Kaşkay Türkçesi birleşik kipli fiillerde *-lAr* ekinin konumu açısından Eski Oğuz, Osmanlı ve Türkiye Türkçesi çizgisiyle birleşmektedir.

	- <i>lar</i> eki birinci kip ekinde	- <i>lar</i> eki sonda
EOT	+	
KaşT	+	
AzT		+
IrakT		+
HorT (Bocnurd)		+
TürkmT		+
SungurT		+
TT	+	+
		(19. yy.'dan sonra)
GagT		+

3.22. Yeterlik Fiili

Kaşkay Türkçesinde olumlu yeterlik için, Türkmen Türkçesi hariç, diğer Oğuz grubu lehçelerinde de kullanılan *-(y)A bil-* yapısı yer almaktadır. Türkmen Türkçesinin yeterlik ifadesinde esas fiile getirilen zarf-fiil eki değişir ve *-p bil-* yapısı kullanılır. Diğer Oğuz grubu lehçeleri arasında farklılık, olumsuz yeterlik yapısında ortaya çıkar. Kaşkay Türkçesinde olumsuz yeterlik için *-(y)A bilme-* ve *-(y)AmA* (< *-A uma-*) olmak üzere iki yapı vardır: *ğaçaabilmem* 'kaçamam', *budanabilmem* 'ayrılammam', *turabilmez* 'duramaz', *çekebilmen* 'çekemezsin'; *vuramam* 'vuramam', *bulamadum* 'bulamadım', *içemedim* 'içemedim' (Doğan 2020a: 67; Yaghoobi 2011: 195). Kaşkay Türkçesi *-(y)A bilme-* yapısıyla Azerbaycan, Horasan (Bocnurd) ve Sungur Türkçelerine; *-(y)AmA* (< *-A uma-*) yapısıyla da Türkiye ve Gagavuz Türkçelerine bağlıdır.

	Olumlu yeterlik	Olumsuz yeterlik
ET	<i>-Xu-</i> , <i>-A ~ -X bil-</i>	<i>-X uma-</i> , <i>-uma-</i> , <i>-A ~ -X bilme-</i>
EOT	<i>-(y)A bil-</i>	<i>-AmA ~ -XmA-</i> , <i>-(y)A bilme-</i>
KaşT	<i>-(y)A bil-</i>	<i>-(y)A bilme- ~ -(y)AmA-</i>
AzT	<i>-(y)A bil-</i>	<i>-(y)A bilme-</i>
HorT (Bocnurd)	<i>-(y)A bil-</i>	<i>-(y)A bilme-</i>
TürkmT	<i>-p bil-</i>	<i>-p bilme-</i>
SungurT	<i>-(y)A bil-</i>	<i>-(y)A bilme-</i>
TT	<i>-(y)A bil-</i>	<i>-(y)AmA-</i>
GagT	<i>-(y)A bil-</i>	<i>-(y)AmA-</i>

3.23. (y)An Sıfat-Fiil Eki:

Türk dili alanında *-GAn* ~ *-(y)An* sıfat-fiil eki, fiil tabanının kılınış türüne göre geniş zaman ya da “-mXş olan” anlamlı geçmiş zaman ifade etmektedir. Bu, tabiatıyla Kaşkay Türkçesinde de söz konusudur: *bağan gözler* ‘bakan gözler’, *ğanatları sinen laçın* ‘kanatları kılınmış olan laçın’ (Doğan 2020a: 67). Bununla beraber tarihsel süreçte söz konusu ek, Harezmi ve Çağatay Türkçelerinde *-DXK* sıfat-fiil ekinin işlevini de kapsayan bir genişlemeye uğramıştır. Çağatay sahasının *-GAn* ~ *-(y)An* sıfat-fiil ekiyle ilgili bu özelliği Türkmen, Horasan (Bocnurd), Azerbaycan ve Kaşkay Türkçelerine de geçmiştir. Kısaca Kaşkay Türkçesinde *-(y)An* sıfat-fiil eki, *-DXK* sıfat-fiil eki işleviyle de kullanılmaktadır: *gün batan cāğ* ‘güneş battığı zaman’, *analar bėsleden gül* ‘anaların büyüttüğü gül’. Ekin bu işlevi *-(y)AndA*, *-(y)AndAn* gibi zarf-fiil eklerinde de devrededir: *yağanda* ‘yağdığında, yağınca’, *gėdenden sora* ‘gittikten sonra’ (Doğan 2020a: 69-70). Kaşkay Türkçesi, *-(y)An* sıfat-fiil ekindeki bu özellikle Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinden farklılaşmakta; diğer Oğuz grubu üyeleriyle ortaklaşmaktadır.

<i>-(y)An</i> sıfat-fiil ekinin <i>-DXK</i> sıfat-fiil eki işleviyle kullanımı	
ET	Ø
EOT	+
KaşT	+
AzT	+
HorT (Bocnurd)	+
TürkmT	+
SungurT	+
TT	Ø
GagT	Ø

3.24. *-dXK* Sıfat-Fiil Eki

Türk dili alanında *-DXK* sıfat-fiil eki Oğuz grubu lehçeleri için, yine bu işlevi de karşılayan *-GAn* sıfat-fiil eki ise Çağatay ve Kıpçak grubu lehçeleri için karakteristiktir (Schönig 2013: 231). Kaşkay Türkçesinde *-dXK* sıfat-fiil ekinin geçmiş zaman ifadeli sıfat-fiiller yapması yaygındır. Bununla beraber Kaşkay Türkçesinde *-dXK* sıfat-fiil eki, hareket ismi bildirmekle de dikkati çekmektedir. Metinlerde geçen kullanımlarda tamlayan unsuru genellikle eksiz olmaktadır: *bilmem nedir men ğaldığım* ‘bilmem nedir benim kalmam’; *ter u tāze gelin oldüğün dēyem?* ‘Taze gelin olmanı diyeyim mi?’; *kelānterler şāmsuz kaldüğün dēyem* ‘Reislerin ışıksız kalmasını diyeyim’ (Doğan 2020a:

68; Yaghoobi 2011: 202). *-DXK* sıfat-fiil ekinin hareket ismi işlevi, Oğuz grubunda aynı zamanda Türkiye Türkçesinin karakteristiğidir. Söz gelişi, *buraların temizlendiğine hiç rastlamadım*, gibi. Diğer taraftan ek, Halaç Türkçesinde de hareket ismi işleviyle kullanılmaktadır: *tamaşaru körpe taşqar hündiki* 'Görölmelidir keçi yavrularının dışarı çıkması' (Doğan 2016b: 730). Böylelikle Kaşkay Türkçesi, Türkiye ve Halaç Türkçeleriyle birleşmektedir.

<i>-dIK</i> sıfat-fiil ekinin hareket ismi işlevi	
ET	+
EOT	+(nadiren)
KaşT	+
AzT	Ø
HorT (Bocnurd)	Ø
Türkmt	Ø
SungurT	Ø
HalT	+
TT	+
GagT	+

3.25. *-(y)AnçA(z)* Zarf-Fiil Eki

Kaşkay Türkçesinde *-(y)AnçA(z)* (*<-(y)An + -çA + -z*) zarf-fiil eki, genellikle esas fiildeki hareketin zaman sınırını bildirmek için kullanılmaktadır: *batançaz* 'batıncaya kadar', *yatançaz* 'yatıncaya kadar', *vurançez* 'vuruncaya kadar', *alançe* 'alıncaya kadar' (Doğan 2020a: 69; Yaghoobi 2011: 204). Söz konusu ek, aslında Çağatay Türkçesinde *-(G)AnCA* (*<-GAn* sıfat-fiil eki + *-CA* sınırlandırma unsuru) biçimiyle gelişmiş olup bugün de Kıpçak ve Çağatay grubu lehçelerinde zaman sınırını bildirme ve benzer başka işlevlerle kullanılmaktadır⁹. Burada Çağatay Türkçesinde gelişen ekin Kaşkay Türkçesinde *-(y)AnçA(z)* biçiminde devam ettirildiği görölmektedir. Zamanda sınırlandırma işleviyle kullanılan bu zarf-fiil eki, Oğuz grubunda ayrıca Horasan (Bocnurd) Türkçesi ile Türkmen Türkçesinde bulunmaktadır.

⁹ *-(y)AnçA(z)* zarf-fiil eki hakkında geniş bilgi için bkz. Doğan (2021).

	-(y)AnçA(z) zarf-fiil eki (zamanda sınırlandırma işleviyle)
ET	Ø
EOT (Ali'nin Kıssa-i Yusuf'u)	-(y)AnçA
Çağ.	-GAnCA
KaşT	-(y)AnçA(z)
AzT	Ø
HorT (Bocnurd)	-(y)ence
TürkmT	-yānçā ~ -yānçā
SungurT	Ø
TT	Ø
GagT	Ø

3.26. sarı Çekim Edatı

Kaşkay Türkçesinde *sarı* çekim edatı, yönelme durumu ekli kelimeye bağlanıp yön bildirmektedir: *mene sarı* 'bana doğru', *göylere sarı* 'göklere doğru' (Doğan 2020a: 71). Bu çekim edatı, benzer kullanım özelliği ve işleviyle Oğuz grubunda Azerbaycan, Horasan (Bocnurd), Türkmen ve Sungur Türkçelerinde de yer almaktadır. Söz konusu çekim edatı, Türkiye ve Gagavuz Türkçesinde ise kullanılmamaktadır.

ET	<i>sınaru</i>
EOT	<i>sarı ~ saru</i>
KaşT	<i>sarı</i>
AzT	<i>sarı</i>
HorT (Bocnurd)	<i>sarı</i>
Türkm	<i>sāri</i>
SungurT	<i>saru</i>
TT	Ø
GagT	Ø

3.27. tek ~ teki ~ tekin Çekim Edatı

Kaşkay Türkçesinde *tek ~ teki ~ tekin* çekim edatları isimlerin yalın durumuna, zamirlerin ise ekli ilgi durumuna getirilir ve benzerlik bildirir: *reğnā gözeller teli tek* 'latif güzellerin saç gibi', *itti hencer teki* 'keskin hançer gibi', *göl sonası tekin* 'göl sunası gibi' (Doğan 2020a: 71). Söz konusu çekim edatı Oğuz grubunda Azerbaycan, Horasan (Bocnurd), Türkmen ve Sungur Türkçelerinde de vardır, ancak Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde ise bulunmamaktadır.

ET	<i>teg</i>
EOT	<i>teg</i>
KaşT	<i>tek ~ teki ~ tekin</i>
AzT	<i>tek, teki</i>
HorT (Bocnurd)	<i>tekin</i>
TürkmT	<i>dek</i>
SungurT	<i>teki</i>
TT	<i>Ø</i>
GagT	<i>Ø</i>

3.28. *bul-* ~ *tap-* Fiilleri

bul- ‘bulmak’ ve *tap-* ‘bulmak’ fiillerinin tercihi, Türk dili alanının sınıflandırılmasındaki söz varlığı ölçütlerinden biridir. Bu bağlamda *bul-* ‘bulmak’ fiili Oğuz grubunda (Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde), *tap-* ‘bulmak’ fiili ise Çağatay ve Kıpçak grubunda (ve de Kıpçak lehçeleriyle ilişkili Güney Sibiryâ lehçelerinde) benimsenmiştir (Schönig 2013: 227)¹⁰. Tabii, Çağatay ve Kıpçak lehçelerinin bir tabakası olarak Oğuz grubundaki Azerbaycan, Horasan (Bocnurd) ve Türkmen Türkçelerinde de *tap-* ‘bulmak’ fiili karakteristiktir. Azerbaycan Türkçesinde yaygın olmamak suretiyle *bul-* ‘bulmak’ fiili de vardır. Kaşkay Türkçesinde ise her iki fiile de rastlanmaktadır ancak *bul-* ‘bulmak’ fiili daha yaygın ve karakteristiktir: *bulanda* ‘bulunca’, *bulan* ‘bulasın’, *bulabilmez* ‘bulamaz’ (Doğan 2020a: 364). Kaşkay Türkçesi bu yönden sadece *bul-* fiilinin yer aldığı Türkiye ve Gagavuz Türkçeleriyle birleşmektedir. Ayrıca İran’da Halaç Türkçesinde de *bul-* ‘bulmak’ fiilinin kullanıldığına dikkat çekilmelidir.

¹⁰ Tarihsel süreçte bu gruptaki kimi lehçelere (Karay Türkçesi gibi) Oğuzca unsur olarak *bul-* ‘bulmak’ da girmiştir (Gülsevin 2010: 68).

	<i>bul-</i>	<i>tap-</i>
Köktürkçe	<i>bul-</i>	
EUyg.	<i>bul-</i>	<i>tap-</i>
Karh.	<i>bul-</i>	<i>tap-</i>
Harz.	<i>bul-</i>	<i>tap-</i>
Çağ.	<i>bul-</i>	<i>tap-</i>
EOT	<i>bul-</i>	<i>tap-</i>
KaşT	<i>bul-</i> (yaygın)	<i>tap-</i>
AzT	<i>bul-</i>	<i>tap-</i> (yaygın)
HorT (Bocnurd)		<i>tap-</i>
Türkm		<i>tap-</i>
SungurT		<i>tap-</i>
HalT	<i>bul-</i>	
TT	<i>bul-</i>	
GagT	<i>bul-</i>	

3.29. *in- ~ én- ~ düş-* Fiilleri

Çağdaş Türk dili alanında ‘inmek’ anlamı *in- ~ én-* fiili Oğuz grubu lehçelerine, *düş-* (< *tüş-*) fiili Çağatay ve Kıpçak grubu lehçelerine özgüdür (Gülsevin 2010: 69). Tarihsel süreçte bir lehçe grubunun unsuru bir başka lehçe grubunda katman olarak kalabilmektedir. Bu olgu Türk dilinde *in-* ‘inmek’ ve *tüş-* ‘inmek’ fiilleri üzerinde de izlenebilmektedir. Örneğin, Azerbaycan ve Özbek Türkçelerinde ‘inmek’ anlamıyla her iki fiil de aynı zamanda kullanılagelmıştır. Kaşkay Türkçesinde ise *én-* ‘inmek’ fiili kullanılmaktadır: *éndi* ‘indi’, *énmem* ‘inmem’, *enir* ‘iniyor’, *éndirillär* ‘indiriyorlar’ (Yaghoobi 2011: 433; Ataizi 2017: 140). Kaşkay Türkçesinde *düş-* fiili, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ‘düşmek’ anlamındadır; başka bir açıdan ‘inmek’ anlamında değildir¹¹. Kaşkay Türkçesi bu fiillerin kullanım özellikleriyle Türkiye ve Gagavuz Türkçelerine bağlanmaktadır.

¹¹ Kaşkay Türkçesinde *düş-* fiilinin ‘inmek’ anlamının olmadığı bölgede yaşayan konuşurlardan da teyit edilmiştir.

Köktürkçe	<i>in-</i>	
EUyg.	<i>in-</i>	<i>tüş-</i>
Karh.	<i>in-</i>	<i>tüş-</i>
Harz.	<i>in-</i>	<i>tüş-</i>
Çağ.	<i>in-</i>	<i>tüş-</i>
EOT	<i>in-</i>	
KaşT	<i>in- ~ én-</i>	
AzT	<i>én-</i>	<i>düş-</i>
HorT (Bocnurd)		<i>dış-</i>
TürkmT	<i>in-</i>	<i>düş-</i>
SungurT	<i>en-</i>	<i>düş-</i>
TT	<i>in-</i>	
GagT	<i>in-</i>	

3.30. *gonuş-* ~ *danış-* Fiilleri

Türk dili alanında ‘konuşmak’ anlamlı fiillerin dağılımı, söz varlığı farklılıklarındandır (bkz. Gülsevin 2010: 59). Kaşkay Türkçesine ait metinlerde bu anlamda hem *gonuş-* ‘konuşmak’ hem de *danış-* ‘konuşmak’ fiilleri kaydedilmiştir: *gonuşmak* ‘konuşmak’, *konuşdu* ‘konuştu’, *konuşdur* ‘konuştur’; *danışam* ‘konuşayım’, *danışdan* ‘konuşursun’, *danışanda* ‘konuşunca’ (Doğan 2020a: 375, 409; Rezaei Amaleh 2016: 248, 277). Burada Kaşkay Türkçesinde özellikle *gonuş-* ‘konuşmak’ fiilinin varlığı ayırtıcıdır. Çünkü bu fiil, Türkiye Türkçesi alanının karakteristiğidir. Diğer yandan Kaşkay Türkçesi *danış-* ‘konuşmak’ fiiliyle ise Azerbaycan ve Horasan (Bocnurd) Türkçelerine yaklaşmaktadır.

KaşT	<i>gonuş-</i>	<i>danış-</i>
AzT		<i>danış-</i>
HorT (Bocnurd)		<i>danış-</i>
TürkmT	<i>Ø</i>	<i>Ø</i>
SungurT		<i>danış-</i>
TT	<i>konuş-</i>	
GagT	<i>konuş-</i>	

Ortaklıklar Tablosu

Sunulan tabloda, yalnızca ortaklıklar işaretlenmiştir. Burada sınırları ya da çerçevesi çizilmiş ortaklıklar kastedilmektedir. Söz gelişi ünsüz ikizleşmesi, belirli düzeylerde her lehçe ya da ağız grubunda vardır. Buraya alınan başlıkta ise ünsüz ikizleşmesi belirli kelimeler üzerinden değerlendirilmiş; ortaklık da buna göre tespit edilmiştir. Ortaklıklar tablosuna bütün özellikler yansıtılamamıştır. Ayrıntılı bilgi, ilgili madde başlığında verilmiştir. Tabloda yer alan 1. 2. 3. vd. sayılar, ölçüt içindeki maddeler içindir.

	KaşT	AzT	HortT (Bocnurd)	TürkmT	SungurT	HalT	IrakT	TT	GagT
1.	/ë/ (bk. 3. 1.)	+	+			+	+		
1.	/o/ ve /ö/ (bk. 3. 2.)	+	+	+					
1.	/b-/ > /v-/ 2. /b-/ 3. /b-/ > /p-/ 4. /b-/ > /m-/ (bk. 3. 3.)	+	+	+	+	+	+	+	+
1.	/ŋ/ (bk. 3. 4.)		+	+					
1.	/k-/ > /ġ-/ (bk. 3. 5.)	+	+	+			+		
1.	/-k/ > /-h/ 2. /-k/ > /-ġ/ (bk. 3. 6.)	+	+		+				
1.	/y/ düşmesi (bk. 3. 7.)	+	+		+				+
1.	ünsüz ikizleşmesi (bk. 3. 8.)		+						
1.	-(y)X (bk. 3. 9.)							+	+
1.	mene, sene (bk. 3. 10.)	+	+		+	+	+		
	öz (bk. 3. 11.)	+	+	+	+	+	+		
1.	-lAyIn (bk. 3. 12.)		+	+				+	+
1.	-(y)Am 2. -(y)Aŋ 3. -AK 4. -(y)AŋIz (bk. 3. 13.)	+	+		+	+	+		
1.	-mXş 2. -mXş ~ -(y)Xb(dXr) 3. -(y)Xb (bk. 3. 14.)	+			+	+	+	+	+
1.	-(X)yör ~ -Ayör (bk. 3. 15.)					+		+	
1.	-dAm 2. -dAŋ 3. -dAK 4. -dAŋIz ~ -dAyIz (bk. 3. 16.)				+				
1.	-mAm 2. -mAnAm		+				+	+	+

4. Sonuç

Kaşkay Türkçesi ve diğer Oğuz grubu lehçelerinin (ve bunların ağızlarının) art ve eş zamanlı bir düzlemde karşılaştırılmasıyla ulaşılan sonuçlar ana hatlarıyla şöyledir:

30 ana madde ile bunların alt maddeleri arasında Kaşkay Türkçesinin Azerbaycan Türkçesiyle 19, Horasan (Bocnurd) Türkçesiyle 29, Türkmen Türkçesiyle 11, Sungur Türkçesiyle 17, Halaç Türkçesiyle 11, Irak Türk ağızlarıyla 16, Türkiye Türkçesiyle 12, Gagavuz Türkçesiyle 10 ölçüt bakımından ortak olduğu tespit edilmiştir. Kaşkay Türkçesi, bu maddeler esasında en fazla Horasan (Bocnurd) Türkçesine; ondan sonra da Azerbaycan ve Sungur Türkçelerine yaklaşmıştır.

Kaşkay Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasında ortaklaşan özelliklerin çoğu, Horasan (Bocnurd) Türkçesi için de geçerlidir: /è/ ünlüsünün korunması, geniş-yuvarlak ünlülü kelimeler, kelime başı /k/ > /ğ/ ötümlüleşmesi, bazı kelimelerde /b/ > /m/ akıcılığı, /y/ düşmesi vd. Bununla beraber eklerde ve kelimelerde /ɲ/ ünsüzünün devam etmesi, birden fazla heceli isimlerin sonunda /k/ > /ğ/ ötümlüleşmesi, zamir kökenli şahıs ekleri, *-lAyIn* eki, olumsuz geniş zaman ekleri, istek çekimi tablosu, *-(y)AnçA(z)* zarf-fiil eki vd. özelliklerle Kaşkay Türkçesi, Azerbaycan Türkçesinden ya da onun sahasından ayrılıp Horasan (Bocnurd) Türkçesiyle örtüşmüştür.

Kaşkay Türkçesi, ölçütlerin bir kısmıyla Türkiye Türkçesi alanına bağlanmaktadır: *-(y)X* belirtme durumu eki, *-(X)yor ~ -Ayor* şimdiki zaman eki, birleşik kipli fiillerde *-lAr* ekinin birinci kip ekinde olması, *-(y)AmA-* olumsuz yeterlik yapısı, *-dXX* sıfat-fiil ekinin hareket ismi işlevi; *bul-* 'bulmak', *düş-* 'düşmek (inmek değil)' ve *gonuş-* 'konuşmak' fiilleri gibi ölçütler bunlardandır. Diğer yandan bu özellikler Kaşkay Türkçesini, Azerbaycan Türkçesi ile Horasan Türkçesinden farklılaştırmaktadır. Yine, yukarıda yer verildiği üzere bu özelliklerin kimilerinin aynı zamanda Halaç Türkçesinde yer alması dikkate değerdir.

Bu veriler ışığında Kaşkay Türkçesini bir Azerbaycan Türkçesi ağızı ya da başka bir Oğuz lehçenin ağızı olarak değerlendirmek makul görünmemektedir. Kaşkay Türkçesi, kendisiyle ortaklaşan diğer ağızlarla beraber ayrı bir grup oluşturmaktadır. Doerfer'in (2006: 93-95) kaydettiği gibi Kaşkay Türkçesi, Oğuz Türkçesinin Güney kolunda yerleştirilmelidir. Tabii bu olgu, Kaşkay Türkçesinin dil bilimsel özellikleri ve Oğuz alanında bulunduğu konumla ortaya çıkmıştır.

Çeviri Yazı İşaretleri ve Kısaltmalar

/ä/	: /a/ - /e/ arası ünlü
/è/	: kapalı /e/ ünlüsü
/ā/	: uzun /a/ ünlüsü
/ē/	: uzun /è/ ünlüsü
/ǣ/	: uzun /ä/ ünlüsü
/ī/	: uzun /i/ ünlüsü
/ō/	: uzun /o/ ünlüsü
/ū/	: uzun /u/ ünlüsü
/ũ/	: uzun /ü/ ünlüsü
/ğ/	: art damak /g/ ünsüzü
/h/	: art damak /h/ ünsüzü
/k/	: ön damak /k/ ünsüzü (art ünlülü kelimelerde)
/k/	: art damak /k/ ünsüzü
/k/	: dip damak /k/ ünsüzü
/ŋ/	: damak /n/’si
/w/	: çift dudak /v/’si
>	: Bu şekle gider.
<	: Bu şekilden gelir.
Ø	: Bulunmayan veya düşmüş unsur.
AT	: Ana Türkçe
AzT	: Azerbaycan Türkçesi
Çağ.	: Çağatay Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
EOT	: Eski Oğuz Türkçesi
EUyg.	: Eski Uygur Türkçesi
GagT	: Gagavuz Türkçesi
HalT	: Halaç Türkçesi
Harz.	: Harezm Türkçesi
HorT	: Horasan Türkçesi
IrakT	: Irak Türk ağızları
Karh.	: Karahanlı Türkçesi
SungurT	: Sungur Türkçesi
TT	: Türkiye Türkçesi
Türkmt	: Türkmen Türkçesi
GBB	: Güney-Batı-Batı
GBD	: Güney-Batı-Doğu
GBG	: Güney-Batı-Güney

Kaynaklar

- AĞCA, F. (2010). Eski Türkçe -gA(y)sUg Eki ve Ekin Tarihi Türk Dili Alanındaki Biçimleri Üzerine. *Modern Türk Dili Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 231-250.
- ALIŞIK, G. S. (2002). Azerbaycan Türkçesi. *Türkler*, (ed. H. C. GÜZEL, K. ÇİÇEK, S. KOCA,) C 19, Ankara, 227-243.
- ATAİZİ, D. E. (2017). *Kaşkay Türklerinin Dili*. Ankara: TDK Yayınları.
- ATICI, A. (2015). *Sungur Türkçesi. Ses ve Şekil Bilgisi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- BULUT, C. (2016). Convergence and Variation in the Turkic Varieties of Iran: Examples from Qashqâi. *Turks and Iranians, Interactions in Languages and History. Turcologica 105*, (ed. Éva Á. CSATÓ, Lars JOHANSON, András RÓNA-TAS and Bo UTAS), Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 235-282.
- CAFEROĞLU, A. ve DOERFER, G. (1959). Das Aserbeidschanische. *Philologiae Turcicae Fundamenta*, (ed. Jean DÉNY et al.), Wiesbaden, 280-307.
- CAFEROĞLU, A. (1989). Türkçemizde -ğıl ve -gil Emir Eki. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1971*, Ankara, 1-10.
- CLAUSON, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* Oxford.
- ÇELİK, M. (2014). *Kaşkay Türkçesi Metinleri (Giriş-Metinler-Seçme Sözlük-Ekler)*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- ÇELİK, M. (2020). *Kaşkay Türkçesi Grameri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- DOERFER, G. (1978). Das Chorasantürkische. *TDAY-Belleten 1977*, Ankara, 127-204.
- DOERFER, G. (1987). İran'da Türkler. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Kasım, C LIV, S 431, 242-251.
- DOERFER, G. (2006). Irano Turkic. *Turkologica 62* (ed. Lars JOHANSON ve Christiane BULUT). Wiesbaden: Harrossowitz, 93-113.
- DOĞAN, T. (2016a). *Geşeng Ginle. Horasan Türkçesi Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DOĞAN, T. (2016b). *Halaç Türkçesinde {-DXK} Ekinin Bitimsiz (Çekimsiz) Fiillerde Kullanımları. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S 56, 723-737.
- DOĞAN, T. (2017). *Horasan Türkçesi Metinleri. İreyimin Sézleri (Yüreğimin Sözleri)*. Giriş-Notlar-Metin-Aktarma-Dizinler. Konya: Palet Yayınları.
- DOĞAN, T. (2019). Horasan Türkçesinin Deregez Ağzına Ait Bir Metin: Ellahekber'e Selâm. *SEFAD*, S 41, 157-192.
- DOĞAN, T. (2020a). *Kaşkay Türkçesi Üzerine Bir İnceleme. Evezullah Seferi Keşköllu Yettim Yal (Yetim Tepe)*. Giriş-İnceleme-Metin-Aktarma-Dizin. Konya: NEÜ Yayınları.
- DOĞAN, T. (2020b). *Tilimhan Divanı (Orta İran Türk Ağzı)*. Giriş-İnceleme-Metin-Dizin. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DOĞAN, T. (2020c). Kaşkay Türkçesinde Geniş Zaman Çekiminde Gelişen Biçimler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Ağustos, S 49, 25-37.
- DOĞAN, T. (2021). Kaşkay Türkçesinde Sınırlama Bildiren +(y)A(n)çA(z) ve -(y)AnçA(z) Ekleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C 17, S 4, Aralık 2020, 520-539.
- ERCİLASUN, A. B. (2020). *Türk Dili Temel Kitabı. Herkes için Türk Dili*. Ankara: TKAE Yayınları.
- ERDAL, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Leiden. Boston: Brill.
- ERGIN, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- FÁZSY, S. (1977). *Das Bodschnurdi, ein türkischer Dialekt in Chorasán, Ostpersien*. Zürich.

- GAYDARCI, G. A. vd. (1991). *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*. (çev. İsmail KAYNAK ve Mecit DOĞRU), Ankara: Kültür Bakanlığı.
- GÖKDAĞ, B. A. (2006). *Salmas Ağzı. Güney Azerbaycan Türkçesi Üzerine Bir İnceleme*. Çorum: Karam Yayınları.
- GÖKDAĞ, B. A. (2019). Telafer Ağzı. *Karadeniz Araştırmaları*, XVI/61, 102-119.
- GÖKDAĞ, B. A. ve DOĞAN, T. (2018). Halaç Türkçesi. *Türk Dilinin Uzak Lehçeleri*, (ed. Ahmet BURAN), Ankara: Akçağ Yayınları, 191-272.
- GÜLENSOY, T. (2007a). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü -Etimolojik Sözlük Denemesi- I (A-N)*. Ankara: TDK Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (2007b). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü -Etimolojik Sözlük Denemesi- II (O-Z)*. Ankara: TDK Yayınları.
- GÜLSEVİN, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: TDK Yayınları.
- GÜLSEVİN, G. (2010). Oğuzca Olmayan Türk Lehçelerindeki Oğuzca Unsurlar Ve Bunlara Teorik Bir Yaklaşım. *Turkish Studies*, Volume 5/1, 57-76.
- HEYET, C. (2008). *Türk Dilinin ve Lehçelerinin Tarihî Seyri*, (çev. Mürsel ÖZTÜRK), Ankara: TDK Yayınları.
- JOHANSON, L. (1998). The History of Turkic. *The Turkic Languages*, (ed. Lars JOHANSON and Éva Á. CSATÓ), London ve New York, Routledge, 81-125.
- JOHANSON, L. (2021). *Turkic*. Cambridge University Press.
- KARA, M. (2007). Türkmen Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, (ed. Ahmet Bican ERCİLASON), Ankara: Akçağ Yayınları, 231-290.
- Türkmen Türkçesi Grameri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- KARAHAN, L. (1998). Birleşik Kipli Fiillerde Çokluk Eki -lar'ın Yeri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S 563, 381-387.
- KAZIMOV, Q. Ş. (2010). *Müasir Azərbaycan Dili. Morfologiya*. Bakü: Elm ve Tehsil.
- KIRAL, F. (2005). Modal Constructions in Turkic of Iran. *Linguistic Convergence and Areal Diffusion, Case Studies from Iranian, Semitic and Turkic*, (ed. E. A. CSATÓ, B. ISAKSSON, C. JAHANI), London, New York, 285-295.
- MEZERCİ, C. K. (2011). *Âşinâ-yî bâ Zebân-i Türkî-yi Xorâsânî*. Meşhed: Damine Yayınevi.
- ORUCOV, E. vd. (2006). *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügeti*. Bakü.
- ÖZKAN, N. (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- PAŞAYEV, G. vd. (2004). *İrak Türkmen Lehçesi*. Bakü: Elm, Nurlan.
- REZAEİ AMALEH, M. (2016). *Kaşkay Türklerinden Mansur Muhammedi'nin Şiirleri (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SCHÖNIG, C. (2013). Modern Türk Dillerinin Eş Zamanlı Tasnifi ve Tarihî Yönleri (The Internal Division of Modern Turkic and Its Historical Implications). (çev. İsa SARI), *Dil Araştırmaları*, 12, 221-257.
- ŞİRELİYEV, M. E. (2008). *Azerbaycan Dialektologiyasının Esasları*. Bakı: Şerq-Qerb.
- TEKİN, T. vd. (1995a). *Türkmence-Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları 18.
- TEKİN, T. (1995b). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları 13.
- TEKİN, T. ve ÖLMEZ, M. (2003). *Türk Dilleri. Giriş*. İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat 2.
- TİMURTAŞ, F. K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi. XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- TURAN, F. (2001) (haz.). *Eski Oğuzca Sözlük. Bahşayış Lüğati*. İstanbul: Bay Yayınları.
- YAGHOOBİ, V. (2011). *Bir Kaşkay Türk şiiri antolojisi: Kaşkâ'i Şi'ri yâ Âsâr-i Şu'arâ-yi Kaşkâ'i*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Genel Ağ Kaynakları

<http://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 06.01.2021)

Talip DOĞAN <https://orcid.org/0000-0002-8216-0483>

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

Adres: Necmettin Erbakan Üniversitesi Köyceğiz Yerleşkesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dekanlığı, Dere Aşıklar Mah., Demeç Sok., No: 42 Meram /KONYA

eposta: dogan.talip@gmail.com

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 18 Mart 2021

Yayına kabul edildiği tarih: 1 Kasım 2021

E-yayın tarihi: 10 Ocak 2022

Çıktı sayfa sayısı: 35

Kaynak sayısı: 54